

Τεχνολογικό εκπαιδευτικό ίδρυμα Δυτικής Ελλάδος

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ
ΙΔΡΥΜΑ
ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Τμήμα διοίκηση επιχειρήσεων

Η επίδραση της οικονομικής κρίσης στον τουρισμό.

Σπουδάστριες :
Ελισάβετ Βασιλείου
Ισαβέλλα Μαυρομάτη

Επιβλέπων καθηγητής:
Παπαδόπουλος Δημήτριος

2018

Περιεχόμενα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	3
ABSTRACT.....	3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Προσδιοριστικά στοιχεία.	6
1.1 Ο ορισμός τουρισμού.	6
1.2 Η ιστορική αναδρομή τουρισμού.	8
1.3 Ορισμός οικονομικής κρίσης.	11
1.4 Τουρισμός στην Ελλάδα.	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Οικονομική κρίση και τουρισμός.	16
2.1 Η επίδραση της οικονομικής κρίσης στον τουρισμό.	16
2.2 Στατιστικά στοιχεία.....	24
2.3 Συνεισφορά του τουρισμού στην ελληνική οικονομία.	31
2.4 Επίδραση της κρίσης στον ελληνικό τουρισμό.....	34
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Προσδιοριστικά στοιχεία και δεδομένα.	37
3.1 Μελέτες ερευνών	37
3.2 Σκοπός έρευνας.	45
3.3 Περιγραφικά στατιστικά και δεδομένα.....	46
3.4 Διαγραμματική απεικόνιση.	48
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Οικονομετρική ανάλυση.	53
4.1 Προσδιορισμός μοντέλου.....	53
4.2 Έλεγχοι υποθέσεων.	54
4.3 Εκτίμηση υποδείγματος.....	55
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	58
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	61

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αδιαμφισβήτητα ο τουρισμός για την ελληνική οικονομία αποτελεί ένα σημαντικό τμήμα της. Η ερμηνεία και η ανάλυση του θα πρέπει πάντα να απασχολεί διότι συμβάλει σημαντικά στο ελληνικό ΑΕΠ και οι στρεβλώσεις του μπορούν να αποτελέσουν σημαντικό πλήγμα. Τα χρόνια της οικονομικής κρίσης, ο τουρισμός αποτέλεσε ένα από τους σημαντικότερους στυλοβάτες της ελληνικής οικονομίας βάση στατιστικών στοιχείων και αποτελεσμάτων που προσέφερε. Η εργασία με βάση τα προαναφερθέντα αποτελεί μια προσπάθεια να προσδιοριστούν οι μελλοντικές προοπτικές(κύκλος εργασιών του τουρισμού)για αυτή την τόσο σημαντική μεταβλητή για την ελληνική οικονομία.

ABSTRACT

Undoubtedly, tourism for the Greek economy is an important part of it. Its interpretation and analysis should always concern itself because it contributes significantly to Greek GDP, and its distortions can be a major blow. During the years of the economic crisis, tourism was one of the most important pillars of the Greek economy based on statistical data and results. Work on the basis of the above is an attempt to identify the future prospects (turnover of tourism) for this important variable for the Greek economy.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία πραγματοποιήθηκε για τις ανάγκες ολοκλήρωσης των σπουδών μας στο τμήμα διοίκησης επιχειρήσεων του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Συστήματος Δυτικής Ελλάδος. Αντικείμενο της αποτελεί ο τομέας του τουρισμού και οι επιπτώσεις που έχει σε αυτόν η οικονομική κρίση που διέρχεται η Ελλάδα. Η εργασία αποτελείται από τέσσερις ενότητες.

Στην πρώτη από αυτές διακρίνονται κάποια προσδιοριστικά στοιχεία για το τι καλείται και το τι εμπεριέχει ο όρος του τουρισμού, ακολουθεί μια ιστορική αναδρομή του τουρισμού από τα αρχαία χρόνια στις μέρες μας, στην συνέχεια ορίζεται το τι προσδιορίζεται ως οικονομική κρίση και η ενότητα ολοκληρώνεται με την παρουσίαση στοιχείων που υπάρχουν για τον ελληνικό τουρισμό κυρίως για το πριν και μετά το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης.

Στην δεύτερη ενότητα έγινε μια προσπάθεια προσέγγισης, παρουσίασης και ανάλυσης των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης στον τουρισμό. Αρχικά γίνεται μια θεωρητική προσέγγιση του ζητήματος των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης στο τουρισμό, με ιδιαίτερη έμφαση στον ελληνικό. Στην συνέχεια πραγματοποιείται μια παρουσίαση στατιστικών στοιχείων για τις μεταβλητές που περιγράφουν την δραστηριότητα του τουρισμού το χρονικό διάστημα πριν και κατά την διάρκεια της οικονομικής κρίσης. Ακόμα σε αυτή την ενότητα γίνεται ανάλυση και παρουσίαση της σημαντικότητας του τουρισμού, σε επίπεδο προσφοράς στην ελληνική οικονομία και η ενότητα ολοκληρώνεται με την επίδραση που είχε στην οικονομία της Ελλάδας ο τουρισμός.

Στην επομένη ενότητα διακρίνονται τα προσδιοριστικά στοιχεία και τα δεδομένα τα οποία θα αποτελέσουν το πρωτεύον υλικό για την οικονομετρική ανάλυση που θα πραγματοποιηθεί στην τελευταία ενότητα της εργασίας. Αρχικά αυτό γίνεται μέσα από την παρουσίαση της μεθοδολογίας έρευνας, που περιλαμβάνει τα στάδια, τον τρόπο αντιμετώπισης των δυσκολιών της έρευνας, την ανάλυση που έγινε στα δεδομένα και τα αποτελέσματα που επιδιώκονται να παρθούν μέσα από την ερευνητική προσπάθεια. Στην συνέχεια προσδιορίζεται ο σκοπός της παρούσας ερευνητικής προσπάθειας. Ακολουθούν περιγραφικά στατιστικά, όπως μέσοι οροί,

τυπικές αποκλίσεις κλπ για τις μεταβλητές που θα στελεχώσουν το υπόδειγμα μας και η ενότητα ολοκληρώνεται με την διαγραμματική απεικόνιση των εν' λόγω μεταβλητών.

Τέλος η εργασία ολοκληρώνεται με την ενότητα που περιλαμβάνει την οικονομετρική ανάλυση μας για την επίδραση που δέχεται ο κύκλος εργασιών του τουρισμού το χρονικό διάστημα της οικονομικής κρίσης, όπου αρχικά γίνεται προσδιορισμός τους μοντέλου, ακολουθούν οι έλεγχοι υποθέσεων για τις μεταβλητές που απαρτίζουν το υπόδειγμα μας και η ενότητα ολοκληρώνεται με την εκτίμηση του υποδείγματος για το κύκλο εργασιών του τουρισμού και τα αποτελέσματα που προκύπτουν για την μελλοντική κατάσταση του ελληνικού τουρισμού και των στοιχείο που τον επηρεάζουν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Προσδιοριστικά στοιχεία.

1.1 Ο ορισμός τουρισμού.

Ο τουρισμός αποτελεί ένα οικονομικό και κοινωνικό φαινόμενο στην σύγχρονη εποχή λόγω των διαστάσεων που έχει λάβει, η ανάπτυξη του από την λήξη του Β' Παγκόσμιου Πολέμου είναι σημαντική και έχει κεντρίσει το ενδιαφέρον όλο και περισσότερο αναπτυσσόμενων χωρών, όσο και των αναπτυσσόμενων. Το ενδιαφέρον αυτό για το τουρισμό προσδιορίζεται σαφώς από την ανάγκη για οικονομική ανάπτυξη που θα προώθησει και την κοινωνική και στα δυο είδη χωρών που προαναφέραμε. Αν και ο τουρισμός δεν έχει την δυνατότητα να αντιμετωπίσει όλα τα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα των χωρών που στοχεύουν στο να τον αναπτύξουν. Παρόλα αυτά θα ήταν άδικο να μην αναφερθεί ότι υπάρχουν αποδείξεις στην πράξη ότι κάτω από προϋποθέσεις μπορεί να παράσχει σημαντική στήριξη στην οικονομική ανάπτυξη και μεγέθυνση μιας χώρας. Έτσι αποτελεί ένα από τους σημαντικότερους λόγους που η ανάπτυξη του επιζητάται ολοένα και περισσότερο κυρίως από τις αναπτυσσόμενες χώρες.

Η αναπτυξιακή πορεία του τουρισμού σε παγκόσμιο επίπεδο μπορεί να προσδιοριστεί ως εντυπωσιακή. Πλέον τις τελευταίες δεκαετίες χαρακτηρίζεται ως η μεγαλύτερη βιομηχανία του κόσμου. Παράγοντες που συνέβαλαν στον προσδιορισμό του ως σημαντικότερη βιομηχανία αποτελούν, η αύξηση του εισοδήματος των ανθρώπων, ο περισσότερος ελεύθερος χρόνος στη διάθεση τους για τουρισμό, η τεχνολογική εξέλιξη στα μέσα μαζικής μεταφοράς και τέλος ο περιορισμός γραφειοκρατικών διαδικασιών για την είσοδο και έξοδο στις χώρες που υποδέχονται τουριστικό πληθυσμό.

Τέλος θα πρέπει να αναφερθεί ότι τόσο η εξέλιξη του τουρισμού σε μια δυναμικά αναπτυσσόμενη βιομηχανία, όσο και η τρέχουσα οικονομική διάσταση του δεν είναι δυνατόν να μελετώνται και να αναλύονται ξεχωριστά, αλλά στο πλαίσιο του αυξανόμενου ενδιαφέροντος που χαρακτηρίζει τον τριτογενή τομέα, του τομέα των υπηρεσιών της οικονομικής δραστηριότητας της εκάστοτε χώρας.

Ο ορισμός του τουρισμού αποτελεί μια δύσκολη διαδικασία και αυτό απορρέει από το γεγονός ότι διακρίνεται από ποικιλομορφία. Μια από τις πρώτες προσπάθειες

που έγιναν για τον προσδιορισμό του περιεχόμενου του ήταν αυτή των Hunziker και Kraft. Για αυτούς ο τουρισμός αποτελεί ένα σύνολο φαινομένων και σχέσεων που προκύπτουν από την πραγματοποίηση ενός ταξιδιού και τη διαμονή μη μόνιμων κατοίκων, στην περίπτωση που αυτά δε αφορούν σε μόνιμη διαμονή και δεν σχετίζονται με την απόκτηση κέρδους από τα άτομα που πραγματοποιούν αυτή την μετακίνηση.

Ο ορισμός αυτός, αν και είναι αρκετά κατατοπιστικός για την διάκριση του τουρισμού από την αποδημία ως έννοια, δεν θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ολοκληρωμένος. Από τα κύρια χαρακτηριστικά του τουρισμού, πέντε μπορούν να εξακριβωθούν εννοιολογικά και είναι τα ακόλουθα:

- I. Ο τουρισμός προκύπτει από την μεμονωμένη ή ομαδική μετακίνηση ανθρώπων σε διάφορους τουριστικούς προορισμούς και τη διαμονής τους για πάνω από μια μέρα, που σαν στόχο έχουν την ικανοποίηση των τουριστικών αναγκών τους.
- II. Οι μορφές τουρισμού, διαθέτουν δυο χαρακτηριστικά που αποτελούν βασικά στοιχεία όποιες και αν είναι οι μορφές του, ειδικότερα το ταξίδι στον τουριστικό προορισμό και η διαμονή σε αυτόν που περιλαμβάνει από την διαμονή μέχρι τη διατροφή και την κατανάλωση υπηρεσιών και αγαθών στον εν λόγω προορισμό.
- III. Το ταξίδι και η διαμονή πραγματοποιούνται εκτός τόπου μόνιμης διαμονής των ανθρώπων, που θέλουν να μετακινηθούν για λόγους αναψυχής και τουρισμού.
- IV. Η μετακίνηση ανθρώπων σε τουριστικούς προορισμούς διακρίνονται ως προσωρινή και βραχυχρόνιου χαρακτήρα, που προσδιορίζει την διάθεση τους να γυρίσουν στον τόπο της μόνιμης διαμονής τους σε ένα εύλογο χρονικό διάστημα.
- V. Οι άνθρωποι που επισκέπτονται διάφορους τουριστικούς προορισμούς για τουριστικούς σκοπούς, για σκοπούς δηλαδή διαφορετικούς από αυτούς της μόνιμης εγκατάστασης τους ή για επαγγελματικές δραστηριότητες.

Σε οποιαδήποτε ενασχόληση προκύψει και έχει ως στόχο τον ορισμό με ακρίβεια του τουρισμού, ώστε να προσδιοριστεί με σαφήνεια το εννοιολογικό του περιεχόμενο δεν θα έχει την δεδομένη επιτυχία, αν δεν συνυπολογιστούν σε αυτήν την προσπάθεια οι διάφορες ομάδες που λαμβάνουν μέρος στην τουριστική βιομηχανία και αλληλοεπηρεάζονται από αυτήν. Οι απόψεις τους είναι κάτι παραπάνω από

βαρύνουσας σημασίας για την ανάπτυξη ενός ολοκληρωμένου και συνοπτικού ορισμού του τουρισμού.

Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε να αναφερθούμε στον τουρισμό σαν να είναι ολόκληρος ο κόσμος της τουριστικής βιομηχανίας, δηλαδή των θελγήτρων, των καταλυμάτων, των μεταφορικών μέσων και γενικότερα όλων των υλικών ή άυλων προϊόντων που αφορούν την κάλυψη των τουριστικών αναγκών των ανθρώπων αλλά και ότι αποτελεί το σύνολο των τουριστικών δαπανών που προκύπτουν μέσα στα όρια μιας χώρας.

Έτσι, λοιπόν, ο τουρισμός με τη σύγχρονή του μορφή μπορεί να οριστεί, σε γενικές γραμμές, ως η *«πρόσκαιρη μετακίνηση ανθρώπων από τον τόπο της μόνιμης διαμονής τους σε έναν άλλο με αποκλειστικό σκοπό την ικανοποίηση των τουριστικών αναγκών ή επιθυμιών τους, που όμως δεν είναι πάντα ανάγκες ή επιθυμίες ξεκούρασης και αναψυχής, καθώς και η οργανωμένη προσπάθεια για την προσέλκυση, υποδοχή και καλύτερη δυνατή εξυπηρέτηση αυτών των ανθρώπων»* (Ηγουμενάκης&Κραβαρίτης, 2004).

1.2 Η ιστορική αναδρομή τουρισμού.

Ο τουρισμός δεν αποτελεί φαινόμενο των σημερινών κοινωνιών, οι τουριστικές μετακινήσεις χρονολογούνται αρκετές χιλιάδες πριν, χαρακτηριστικά τουριστικά στοιχεία διακρίνονται σε όλες τις ιστορικές περιόδους της ζωής του ανθρώπου, πάνω στη γη. Κατά την αρχαιότητα η *ξενία*, από τα ομηρικά έπη, προσδιορίζει αδιαμφισβήτητα την ύπαρξη υποτυπωδών μορφών τουρισμού. Ταξίδια αποκλειστικά για αναψυχή και τουρισμό εμφανίζονται μετά το 1500 π.Χ. Χαρακτηριστική είναι βασιλική οδός των Περσών που είχε μήκος 2,500 χιλιομέτρων και ξεκινούσε από τις Σάρδεις και κατέληγε στην πρωτεύουσα τα Σούσα. Σε αυτόν μετακινούνταν καθημερινά έφιπποι αγγελιοφόροι, άρματα, στρατιωτικές δυνάμεις, απλοί ταξιδιώτες κ.α. Καθ' όλη την διαδρομή υπήρχαν πηγάδια, σταθμοί ανεφοδιασμού, πορθμεία και γέφυρες, που παρείχαν στους ταξιδιώτες την δυνατότητα να διανύουν τριάντα χιλιόμετρα αν ημέρα (Βαρβαρέσος, 2000).

Ακόμα γραπτές αναφορές του Αρτεμιδώρου, του Πausανία, του Στράβωνα, του Ηροδότου κάνουν βέβαιη την τουριστική δραστηριότητα στην αρχαία Ελλάδα

και το φαινόμενο της τουριστικής μετακίνησης ατόμων, αν και σε περιορισμένη κλίμακα, που αφορούσε την ικανοποίηση συγκεκριμένων ψυχικών αναγκών ή επιθυμιών, όπως και πνευματικών ανησυχιών.

Σε αρκετές ελληνικές πόλεις και κατά μήκος χερσαίων διαδρομών υπήρχαν πανδοχεία που κάλυπταν τις ανάγκες ταξιδιωτών και περιηγητών, σε στέγη και τροφή. Οι πρώτες αναφορές αυτών των κτισμάτων ήταν για καταγωγή και αργότερα πανδοχεία επειδή διέμεναν εκτός από τους πελάτες και τα υποζύγια τους. Ακόμα τα αρχαία ιερά διέθεταν συχνά ξεχωριστό οίκημα για τη φιλοξενία των επισκεπτών ιδιαίτερα όταν σε αυτά τελούνταν σημαντικές ιεροτελεστίες ή αγώνες όπως για παράδειγμα οι Ολυμπιακοί αγώνες, τα Πύθια που τελούνταν στους Δελφούς προς τιμήν του Απόλλωνα κλπ.

Σαφώς υπάρχουν ομοιότητες του τουρισμού εκείνης της περιόδου αλλά και σημαντικές διαφορές ως προς τη μορφή τους όσο και ως προς το εισόδημα. Διαφορές υπήρχαν και ως προς τα μέσα για την ικανοποίηση των «τουριστών» αναγκών και επιθυμιών τους.

Μορφές τουρισμού αναφέρονται και κατά την περίοδο της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Οι τουριστικές υποδομές την περίοδο της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας παρουσίασαν σημαντική βελτίωση. Τα ταξίδια γίνονται μεγαλύτερα και η νέα γλώσσα που επικρατεί, περιορίζει τα πρόβλημα της επικοινωνίας. Οι δρόμοι συμβάλουν στην αύξηση του εμπορίου και των μετακινήσεων των αξιωματούχων της κεντρικής και περιφερειακής διοίκησης αλλά και για τις μετακινήσεις των στρατιωτικών δυνάμεων των Ρωμαίων. Οι θαλάσσιες διαδρομές έχουν μεγαλύτερη ασφάλεια γιατί οι Ρωμαίοι έχουν περιορίσει σημαντικά την πειρατεία. Οι μετακινήσεις των απλών ταξιδιωτών μέσω θάλασσας γίνονταν κατά βάση με εμπορικά πλοία, εφόσον η διαδρομή τους συνέπιπτε με αυτήν των ταξιδευτών. Ο ίδιος ο ταξιδευτής φρόντιζε για την τροφοδοσία του κατά τη διάρκεια του ταξιδιού (Σφιακιανάκης,2000).

Η κεντρική διοίκηση της Αυτοκρατορίας έχει δημιουργήσει εντυπωσιακά κτίρια και οι κάτοικοι των επαρχιών επισκέπτονται τη Ρώμη, για να γνωρίσουν τον πλούτο, τη δόξα και το μεγαλείο της. Ενώ οι πλούσιοι Ρωμαίοι πραγματοποιούν ταξίδια στην Ελλάδα, τη Μικρά Ασία, στα νησιά του ανατολικού Αιγαίου και την Αίγυπτος, που αποτελούν γι' αυτούς δημοφιλείς ταξιδιωτικούς προορισμούς. Στην

ηπειρωτική Ελλάδα οι πιο δημοφιλείς προορισμοί είναι η Αθήνα, η Επίδαυρος, τα Ολυμπία και οι Δελφοί. Η εξάπλωση του χριστιανισμού προσδιορίζει έναν νέο προορισμό ως δημοφιλή για τους ταξιδιώτες τους Άγιους Τόπους.

Η νέα θρησκεία στην Βυζαντινή περίοδο παρουσιάζει μεγάλη εξάπλωση. Και ειδικότερα την περίοδο της διακυβέρνησης του Μεγάλου Κωνσταντίνου. Αυτό συνέβαλε στο να γίνει η περιοχή που έζησε, δίδαξε και πέθανε ο Ιησούς να αποτελέσει πόλο έλξης τουριστών και οι ροές των ταξιδιωτών προς τους Άγιους Τόπους αυξήθηκαν σε σημαντικό βαθμό. Ο τουρίστας παρόλα αυτά γίνεται αντικείμενο εκμετάλλευσης, οι κάτοικοι των περιοχών αυτών κατασκευάζουν αναμνηστικά ταξιδιού όπως φυλαχτά, λάδι από καντήλια σε φιαλίδια, χρώμα σε μικρά σακουλάκια και άλλα. Από τον 4ο μ. Χ. αιώνα και μετά, η σταδιακή απώλεια ισχύος των Ρωμαίων οδηγεί στα πρώτα βυζαντινά χρόνια και κάνει πάλι την εμφάνιση τους το ζήτημα της ασφάλειας των ταξιδευτών κάτι όμως που δεν διήρκησε πολύ. Τα πανδοχεία αυξάνουν τις προσφερόμενες υπηρεσίες τους και στον ελληνόφωνο χώρο της αυτοκρατορίας αρχίζει γίνεται η χρήση του όρου "ξενοδοχείο".

Οι Ενετοί είναι αυτοί που πρώτοι οργανώνουν ταξίδια προς τους Άγιους Τόπους με την μορφή των πρώτων ταξιδιωτικών τουριστικών υπηρεσιών στα οποία περιλαμβάνεται μεταφορά, διαμονή, φαγητό και κάθε είδους επί τόπου διευκόλυνση. Από τις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες, οι ταξιδιώτες, φτάνουν στη Βενετία απ' όπου αρχίζει το ταξίδι με τα πλοία των Ενετών. Η Γαληνότατη Δημοκρατία, έχει επιβάλλει κανονισμούς σχετικούς με την ασφάλεια των πλοίων και τις ανέσεις των ταξιδιωτών.

Οι πρώτες οργανωμένες ξενοδοχειακές μονάδες κάνουν την εμφάνιση τους σε ορισμένες ευρωπαϊκές πόλεις και πρωτεύουσες, για να καλύψουν την θρησκευτική, την εμπορική και την πολιτιστική τουριστική κίνηση. Το 1312 ξεκίνα την λειτουργία του στο Παρίσι ξενοδοχείο με την επωνυμία "Αετός". Το 1483 ακμάζει στη Βενετία μεγάλο ξενοδοχείο με την επωνυμία "Λευκός Λέων" (Ηγουμενάκης κ.α, 2002).

Η Ελβετία συνειδητοποιεί το 15^ο αιώνα τη μεγάλη οικονομική σημασία του τουρισμού και ξεκινά την δημιουργία οργανωμένων επιχειρήσεων. Οι Άγγλοι παρέχοντας περιήγηση σε ευρωπαϊκές χώρες, στην Ιταλία και Γερμανία, αποτελούν

τους πρώτους που κατασκεύασαν τουριστικά πακέτα στα οποία υπήρχε συνοδεία και ξεναγήσεις. Οι περιηγήσεις αυτές δημιουργούν, όπως είναι φυσικό, ανάγκες για οργανωμένα καταλύματα, επιχειρήσεις επισιτισμού, μέσα και δρόμους μεταφοράς και γενικότερα για έργα υποδομής.

Τον 16ο και 17^ο αιώνα όλες οι ευρωπαϊκές πόλεις διαθέτουν ξενοδοχεία. Κατά τη διάρκεια της περιόδου 1750-1820 τα Αγγλικά ξενοδοχεία αποκτούν την φήμη των καλύτερων του κόσμου. Από το 1800 και μετά υπάρχουν ενδείξεις ότι την πρωτοπορία στα ξενοδοχεία αποκτούν οι Αμερικάνοι συναγωνιζόμενοι τους Ελβετούς. Η Ελλάδα δεν μπορεί να συμμετάσχει σε αυτήν την αναπτυξιακή προοπτική, διότι οι περιοχές της αυτές βρίσκονται υπό Τουρκική διοίκηση. Το 1828 κτίζεται στο Ναύπλιο, επί εποχής Όθωνος το πρώτο ελληνικό ξενοδοχείο, το Λονδίνο.

Ο τουρισμός με τη σύγχρονή του μορφή άρχισε να εμφανίζεται τον 20ο αιώνα και κυρίως μετά το τέλος των εχθροπραξιών του Β' Παγκόσμιου Πολέμου, αλλά και πάλι η συχνότητα των μετακινήσεων για λόγους αναψυχής και διασκέδασης ήταν περιορισμένος. Με το πέρασμα, όμως, του χρόνου ο τουρισμός βαθμιαία αφορούσε όλο και περισσότερο πληθυσμό, ως αποτέλεσμα αύξησης κατά κύριο λόγο των μισθών (Ηγουμενάκης & Κραβαρίτης 2004).

1.3 Ορισμός οικονομικής κρίσης.

Ο ορισμός της κρίσης, προσδιορίζει μια κατάσταση εκτροχιασμού από την κανονικότητα και χαρακτηρίζει ένα δύσκολο ζήτημα, μια αντικανονικότητα και μια κρίσιμη κατάσταση (Πανηγυράκης, 2001).

Στην παρούσα ενότητα η κρίση που μας ενδιαφέρει αφορά αυτή της οικονομίας. Έτσι για να γίνει προσδιορισμός της οικονομική κρίση επιβάλλεται να γίνει χρήση εννοιών από την οικονομική θεωρία. Σύμφωνα με αυτή, οι οικονομικές διακυμάνσεις ή οικονομικοί κύκλοι προσδιορίζουν το φαινόμενο των επαναλαμβανόμενων μεταβολών της γενικής οικονομικής δραστηριότητας ανάμεσα στις οικονομικές περιόδους. Μια οικονομική κρίση προσδιορίζεται από τέσσερα διαφορετικά και διακριτά στάδια, τα όποια περιγράφονται ακολούθως:

- Το στάδιο διαμόρφωσης της κατάστασης ή πρόδρομων συμπτωμάτων.
- Το στάδιο εκδήλωσης αλλά και κορύφωσης της κρίσης.
- Το στάδιο των επιπτώσεων.
- Το στάδιο επίλυσης και ομαλοποίησης της κατάστασης.

(Σφακιανάκης, 1998).

1.4 Τουρισμός στην Ελλάδα.

Στον ακόλουθο πίνακα (Πίνακα_1) γίνεται μια παρουσίαση των μεταβολών των αφίξεων μη κατοίκων στην Ελλάδα για την χρονική περίοδο από το 2008 έως το 2015 ανά 3μηνο και οι υπάρχουν ακόμα οι προβλέψεις του ΣΕΤΕ για τις αφίξεις του 2016. Αξία αναφοράς, είναι η εντυπωσιακή αύξηση των αφίξεων για την τριετία 2013 - 2015, στα 23,6 εκατ. το 2015, από 15,2 εκατ. το 2012. Η μεγάλη αυτή αύξηση, προκύπτει από την σημαντική αύξηση των αφίξεων από τις παραδοσιακές αγορές της χώρας όπως: Γερμανία, Ην. Βασίλειο, Ιταλία, Γαλλία, λοιπές χώρες της ΕΕ-28, ΗΠΑ, κ.ά. αλλά σε μεγάλο βαθμό και από τις βαλκανικές γειτονικές χώρες όπως ΠΓΔΜ, Βουλγαρία, Σερβία, Τουρκία και την σημαντική αύξηση του οδικού τουρισμού.

Πίνακας_1: Αφίξεις ξένων κατοίκων (έρευνα συνόρων Τραπεζής της Ελλάδος)

	2008	2009	2,010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Q1	1,242.1	1,035.2	980.4	1,108.4	978.6	1,023.4	1,186.9	1,728.4	1,680.0
Q2	4,243.5	3,885.0	3,674.8	4,195.8	3,849.2	4,397.5	5,077.1	5,837.3	6,100.0
Q3	8,136.4	7,784.8	8,238.1	8,925.7	8,655.2	10,113.1	12,722.9	13,051.7	13,965.3
Q4	2,316.8	2,209.5	2,114.2	2,197.4	2,034.6	2,385.7	3,046.5	2,982.0	3,259.4
Σύνολο	15,938.8	14,914.5	15,007.5	16,427.2	15,517.6	17,919.6	22,033.5	23,599.5	25,004.7
% Δ έναντι του αντίστοιχου 3μήνου του προηγούμενου έτους									
Q1		-16.7%	-5.3%	13.1%	-11.7%	4.6%	16.0%	45.6%	-2.8%
Q2		-8.4%	-5.4%	14.2%	-8.3%	14.2%	15.5%	15.0%	4.5%
Q3		-4.3%	5.8%	8.3%	-3.0%	16.8%	25.8%	2.6%	7.0%
Q4		-4.6%	-4.3%	3.9%	-7.4%	17.3%	27.7%	-2.1%	9.3%
Σύνολο		-6.4%	0.6%	9.5%	-5.5%	15.5%	23.0%	7.1%	6.0%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Εκτιμήσεις SETE Intelligence για το 2016

Πίνακας_2: Αφίξεις, διανυκτερεύσεις και έσοδα από εισερχόμενο τουρισμό.

Χώρες	Αφίξεις	Διανυκτ/εις	Διανυκτ/εις ταξιδιώτη	Έσοδα	Έσοδα ταξιδιώτη	Έσοδα/ Διανυκτ/ση
Χώρες ΕΕ-28	1,4972,200	132,842,300	8.9	9,403,300	628	71
Αυστρία	327,100	3,182,500	9.7	300,500	919	94
Βέλγιο	482,500	4,596,500	9.5	373,100	773	81
Βουλγαρία	1,900,600	6,618,600	3.5	195,600	103	30
Γαλλία	1,522,100	14,410,700	9.5	1,194,300	785	83
Γερμανία	2,810,300	31,365,900	11.2	2,244,600	799	72
Δανία	237,700	2,126,000	8.9	142,200	598	67
Ηνωμένο Βασίλειο	2,397,200	23,772,600	9.9	2,019,500	842	85
Ιταλία	1,355,300	11,965,800	8.8	832,700	614	70
Κύπρος	470,100	4,998,000	10.6	249,200	530	50
Ολλανδία	639,100	6,727,400	10.5	438,800	687	65
Σουηδία	351,600	3,195,100	9.1	220,700	628	69
Ελβετία	391,200	3,875,900	9.9	374,800	958	97
Ρωσία	512,800	5,465,600	10.7	421,300	822	77
ΠΓΔΜ	3,023,100	6,216,800	2.1	247,100	82	40
ΗΠΑ	750,300	8,559,900	11.4	943,300	1,257	110
Σύνολο εκτός της Κρουαζιέρας	23,599,500	185,027,100	7.8	13,679,200	580	74
Κρουαζιέρες	2,514,500	2,984,800	1.2	446,600	178	150
Σύνολο	26,114,200	188,012,000	7.2	14,125,800	541	75
Στόχος 2021	34,800,000	250,000,000	7.2	19,600,000	563	78

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Τουριστικό Ισοζύγιο (Απρίλιος 2016) - εκτιμήσεις SETE Intelligence

Η αύξηση των αεροπορικών αφίξεων κατά 8,2% στο πρώτο 3μηνο του 2016, μετά την αύξησή τους κατά 29,4% στο πρώτο 3μηνο του 2015 και κατά 0,6% στο πρώτο 3μηνο 2014, δεν αποτελεί ενθαρρυντικό στοιχείο παρόλα αυτά η αύξηση των οδικών αφίξεων περιόρισε τις συνολικές αφίξεις μόνο κατά -2,8% στο πρώτο 3μηνο του 2016, μετά την πτώση τους κατά -11,0% στο δίμηνο Ιανουαρίου – Φεβρουαρίου του 2016. Για το 2016 και με την διευθέτηση δημοσιονομικών και πολιτικών ζητημάτων αναμενόταν αύξηση των τουριστικών αφίξεων για το 2016, όπως φαίνεται στον Πίνακα_2. Για το σύνολο του 2016 αναμενόταν αύξηση των αφίξεων στα 25 εκατ. περίπου και σε ποσοστό κοντά στο 9,5% συγκριτικά με το 2015.

Εισερχόμενος Τουρισμός - Αφίξεις, Διανυκτερεύσεις, Έσοδα

Στον ακόλουθο πίνακα (Πίνακα _3) γίνεται παρουσίαση των αφίξεων και των διανυκτερεύσεων ξένων κατοίκων στην Ελλάδα με βάση την Έρευνα Συνόρων, η εξέλιξη των εσόδων από τον τουρισμό και από την κρουαζιέρα, η δαπάνη των μη κατοίκων που επισκέπτονται την Ελλάδα ανά ταξίδι χωρίς την κρουαζιέρα, οι διανυκτερεύσεις ανά ταξίδι και η δαπάνη ανά διανυκτέρευση. Η δαπάνη ανά ταξίδι

περιορίστηκε στα €580 το 2015, από €590 το 2014 και €653 το 2013. Παρόλα αυτά στοιχεία που πρέπει να αναφερθούν είναι:

1. Η διαχρονική σταθερότητα της δαπάνης για κάθε διανυκτέρευση.
2. Η ανάκαμψή της το 2015 κατά 4,6% στα €74 ύστερα από την πτώση του 2014.

Ουσιαστικά ο περιορισμός των δαπανών ανά ταξίδι προκύπτει από την πραγματοποίηση διακοπών μικρότερης διάρκειας από τους ταξιδιώτες και όχι με το περιορισμό των ημερήσιων δαπανών.

Πίνακας_3: Αφίξεις, έσοδα και δαπάνη ανά ταξίδι (χωρίς κρουαζιέρα)

	Αφίξεις		Έσοδα		Διανυκτερεύσεις		Δαπάνη /ταξίδι Ευρώ	Διανυκτ/εις ταξίδι	Δαπάνη Διανυκτ/εις Ευρώ
	Χιλ.	%Δ	Εκατ. €	%Δ	Χιλ.	%Δ			
2006	16.224		11.357		162.165		700.0	10.0	70.0
2007	16.165	-0.4%	11.319	-0.3%	161.235	-0.6%	700.2	10.0	70.2
2008	15.939	-1.4%	11.636	2.8%	152.596	-5.4%	730.0	9.6	76.3
2009	14.915	-6.4%	10.400	-10.6%	141.444	-7.3%	697.3	9.5	73.5
2010	15.008	0.6%	9.611	-7.6%	140.176	-0.9%	640.4	9.3	68.6
2011	16.427	9.5%	10.505	9.3%	150.978	7.7%	639.5	9.2	69.6
2012	15.518	-5.5%	10.025	-4.6%	140.919	-6.7%	646.0	9.1	71.1
2013	17.917	15.5%	11.707	16.8%	160.251	13.7%	653.4	8.9	73.1
2014	22.034	23.0%	13.005	11.1%	184.789	15.3%	590.2	8.4	70.4
2015	23.600	7.1%	13.679	5.2%	185.027	0.1%	579.6	7.8	73.9
2016	25.005	6.0%	14.550	6.4%	195.000	5.4%	581.9	7.8	74.6

Πηγή: Έρευνα Συνόρων Τράπεζας της Ελλάδος - Εκτιμήσεις: SETE Intelligence

Ο περιορισμός των δαπανών ανά ταξίδι τα τελευταία χρόνια προκύπτει από την σημαντική αύξηση των αφίξεων από την ΠΓΔΜ και από τη Βουλγαρία. Η δαπάνη ανά ταξίδι αναμένεται να αυξηθεί το 2016 αφού εκτιμήσεις αναφέρουν ότι ο ρυθμός αύξησης των αφίξεων από τη Γερμανία, Ηνωμένο Βασίλειο, Γαλλία, Ιταλία, Ρωσία, ΗΠΑ, Σουηδία, Ελβετία και άλλου με υψηλές δαπάνες ανά ταξίδι θα ήταν υψηλότερος από το ρυθμό αύξησης των αφίξεων από τη Βουλγαρία και από την ΠΓΔΜ.

Συμβολή στο ΑΕΠ

Στον Πίνακα_4, παρουσιάζονται τα στοιχεία για την άμεση και έμμεση συμβολή του τουρισμού στο ΑΕΠ της χώρας.

Πίνακας_4: Άμεση και έμμεση συμβολή του τουρισμού στο ΑΕΠ της χώρας

Κατηγορία Δαπάνης	2013 € Εκατ.	2014 € Εκατ.	2015 € Εκατ.	2021 € Εκατ.
Δαπάνη Εισερχόμενων Τουριστών	11,707.0	13,005.1	13,679.2	18,500.0
Δαπάνη Τουριστών Κρουαζιέρας	445.2	388.0	446.6	650.0
Δαπάνη Εταιρειών Κρουαζιέρας	216.0	191.0	210.0	350.0
Αερομεταφορές	1,077.0	1,177.0	1,250.0	2,100.0
Θαλάσσιες μεταφορές	148.0	151.0	145.0	350.0
Εγχώριος τουρισμός: Καταλύματα - Εστίαση	1,195.0	1,315.0	1,312.0	2,500.0
Επενδύσεις	200.0	200.0	200.0	1,000.0
Σύνολική Εγχώρια δαπάνη	14,988.2	16,427.1	17,242.8	25,450.0
ΑΕΠ Τρέχουσες Τιμές	180,389.0	177,559.4	176,022.7	207,490.0
Άμεση % Συμβολή	8.3%	9.3%	9.8%	12.3%
Πολλαπλασιαστής 2,2	2.2	2.2	2.2	1.9
Πολλαπλασιαστής 2,65	2.7	2.7	2.7	2.0
Συνολική Επίπτωση (με πολλαπλασιαστή 2,2)	32,974	36,140	37,934	48,355
Συνολική Επίπτωση (με πολλαπλασιαστή 2,65)	39,719	43,532	45,693	50,900
Συνολική % Συμβολή στο ΑΕΠ (Πολ.: 2,2)	18.3%	20.4%	21.6%	23.3%
Συνολική % Συμβολή στο ΑΕΠ (Πολ.: 2,65)	22.0%	24.5%	26.0%	24.5%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Τράπεζα της Ελλάδος και Εκτιμήσεις ΙΝΣΕΤΕ

Η άμεση συμβολή του τουρισμού στο ελληνικό ΑΕΠ υπολογίζεται στο 9,8% το 2015 το 2014 στο 9,3% και το 2013 στο 8,3%, με τον εσωτερικό τουρισμό και τις τουριστικές επενδύσεις να διαμορφώνονται σε αρκετά χαμηλά επίπεδα, απόρροια της οικονομικής κρίσης, την αβεβαιότητα που διακρίνει την ελληνική οικονομία και τα μελλοντικά εισοδήματα στην ελληνική οικονομία. Ο πολλαπλασιαστής που υπολογίζει την επίπτωση του τουρισμού στο ΑΕΠ της χώρας από τον ΙΟΒΕ υπολογίζεται στο 2,2 και στο 2,65 από το ΚΕΠΕ. Ο πολλαπλασιαστής αυτός διαμορφώνεται τα τελευταία χρόνια σε σχετικά υψηλά επίπεδα εξαιτίας και του γεγονότος ότι η μεγαλύτερη ζήτηση που δημιουργείται από την ανάπτυξη του εξωτερικού τουρισμού στην εγχώρια οικονομία καλύπτει ένα σημαντικό μέρος του που δημιουργεί ενεργό ζήτηση στην Ελληνική οικονομία για την χρονική περίοδο από το 2010 έως το 2015.

Όσον αφορά τη συμβολή του τουρισμού στην αύξηση του ΑΕΠ της χώρας την τετραετία 2013 έως 2015 θα πρέπει να επισημανθεί ότι: Με βάση τα δεδομένα

του Πίνακα _4 για την επίπτωση του τουρισμού στην οικονομία, όπως φαίνεται στον ακόλουθο πίνακα (Πίνακα_5), η επίπτωσή του στο ποσοστό μεταβολής του ΑΕΠ το 2015 ήταν αυξημένη κατά 1,01 ποσοστιαίες μονάδες, ενώ στο ποσοστό μεταβολής του ΑΕΠ το 2014 ήταν αυξημένη κατά 1,75 ποσοστιαίες μονάδες. (http://sete.gr/media/5444/periodiki-meleti-ellinikos-tourismos_teyhos-1.pdf)

Πίνακας_5: Επίπτωση του τουρισμού στη μεταβολή του ΑΕΠ

	2013	2014	2015
Συνολική άμεση και έμμεση δαπάνη από τον Τουρισμό	32,974.0	36,140	37,934
%Δ		9.6%	5.0%
ΑΕΠ Τρέχουσες τιμές	191,204	180,389.0	177,559.4
Επίπτωση στην αύξηση του ΑΕΠ (Π.μ.)		1.75	1.01
Εισπράξεις από τον εξωτερικό τουρισμό	10,442.5	12,152.2	13,393.1
% Δ		16.4%	10.2%
ΑΕΠ Τρέχουσες τιμές	191,204	180,389.0	177,559.4
		-5.7%	-1.6%
Επίπτωση στην αύξηση του ΑΕΠ (Π.μ.)		0.89	0.69
Προστ. Αξία Χ&Λ Εμπόριο Καταλύματα και Εστίαση	36,994.8	37,049.0	39,725.0
%Δ		0.1%	7.2%
ΑΕΠ Σταθ. Τιμές 2010	190,394.7	184,305.4	185,510.8
%Δ		-3.2%	0.7%
Επίπτωση στην αύξηση του ΑΕΠ (Π.μ.)		0.03	1.45
			0.31

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Εκτιμήσεις ΙΝΣΕΤΕ

Με βάση μόνο την αύξηση των εισπράξεων από τον εξωτερικό τουρισμό, η συμβολή του τουρισμού στη μεταβολή του ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 0,41 ποσοστιαίες μονάδες το 2015, μετά τη σημαντική συμβολή του κατά +0,69 ποσοστιαίες μονάδες το 2014 και κατά +0,89 ποσοστιαίες μονάδες το 2013 (ΣΕΤΕ,2016).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Οικονομική κρίση και τουρισμός.

2.1 Η επίδραση της οικονομικής κρίσης στον τουρισμό.

Ο τουρισμός είναι ένας από τους βασικότερους πυλώνες στην ελληνική οικονομία και συνεισφέρει στη οικονομική ανάπτυξη της, με σημαντικό ποσοστό στο ΑΕΠ της.

Τομείς που επιδρά είναι η ανεργία και το εθνικό εισοδήματα. Αποτελεί έναν κλάδο που σαφώς μπορεί να συμβάλει τη χώρα σε μία δύσκολη περίοδο οικονομικής ύφεσης, όπως και αυτήν που βιώνει η δίκια μας. Στοιχεία του ΣΕΤΕ για το 2012, αναφέρουν ότι η συμμετοχή του τουρισμού στο ΑΕΠ της Ελλάδος έφτασε το 16,4% και η απασχόληση σε αυτόν το 18,3% του απασχολούμενο δυναμικού της χώρας. Σύμφωνα με στοιχεία του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού (WTO), για το 2012 η Ελλάδα βρίσκεται στη 17η θέση ως προς τις διεθνείς αφίξεις και στην 23η θέση σε έσοδα που αφορούν την τουριστική βιομηχανία (http://www.grhotels.gr/GR/BussinessInfo/News/Lists/List/Attachments/408/GR_GreekToursmHotels2013.pdf).

Μέσα από τα στοιχεία της ετήσιας έρευνας του ΙΤΕΠ στην οποία αναφέρονται οι εξελίξεις στον τουρισμό και στα βασικά μεγέθη της Ελληνικής Ξενοδοχείας για το 2012. Το 2012 αποτέλεσε ένα έτος ανάκαμψης για την παγκοσμία τουριστική βιομηχανία. Το συνολικό ποσοστό του τουρισμού στην παγκόσμια οικονομία έφτασε το 9% του παγκόσμιου ΑΕΠ και 10% της συνολικής απασχόλησης. Οι μετακινήσεις των τουριστών παγκοσμίως παρουσίασαν άνοδο κατά 3,8% συγκριτικά με το προηγούμενο έτος. Στην Ευρώπη οι αφίξεις αυξήθηκαν κατά 3,3%. Η Ελλάδα παρουσίασε παρόλα αυτά μείωση των αφίξεων κατά 5,5% σε σχέση με το προηγούμενο έτος, σε αντίθεση με την κατάσταση στην υπόλοιπη Ευρώπη που κατάγραψε αύξηση των αφίξεων. Τα έσοδα του τουρισμού, το 2012 στην Ελλάδα παρουσίασαν μείωση κατά 4,6% συγκριτικά με το 2011. Στις αεροπορικές αφίξεις αλλοδαπών τουριστών αναφέρθηκε μείωση κατά 3,1%. Η πολιτική κατάσταση της χώρας επηρέασε την πρωτεύουσα και ειδικότερα το αεροδρόμιο Ελευθέριος Βενιζέλος που σε αυτό η μείωση ήταν 14,6%. Η αρνητική πορεία των αφίξεων είχε άμεση συνέπεια και στις εισπράξεις με πτώση σε αυτές κατά 4,6% σε σχέση με το 2011. Παρά τη μείωση αυτή όμως, οι καθαρές εισπράξεις από τις παροχές ταξιδιωτικών υπηρεσιών συνεισέφεραν το 55,7% του συνόλου των καθαρών εισπράξεων στην αλλοδαπή αντισταθμίζοντας το έλλειμμα τάξης του 41,9% στο εμπορικό ισοζύγιο της ελληνικής οικονομίας (Ινστιτούτο τουριστικών ερευνών και προβλέψεων, 2013).

Η οικονομική κρίση έχει επηρεάσει αρνητικά την απασχόληση και τα ποσοστά ανεργίας έχουν εκτιναχτεί στα ύψη με το ποσοστό της ανεργίας σε κάποιες χρόνιες να αγγίζει και το 30%. Σύμφωνα με ερευνά του Ινστιτούτο Τουριστικών

Ερευνών και Προβλέψεων (ΙΤΕΠ) μέχρι την εμφάνιση της κρίσης οι περισσότερες νέες θέσεις εργασίας σχετίζονταν με τον Δημόσιο Τομέα, το εμπόριο και τις κατασκευές. Με την έναρξη της οικονομικής κρίσης όλοι ανεξαιρέτως οι τομείς της οικονομίας επηρεάστηκαν και χάθηκαν συνολικά 815.000 θέσεις εργασίας. Για τον τουρισμό διακρίνεται μια διαφορετική πορεία σε σχέση με τους υπόλοιπους τομείς. Αναλυτικότερα, στον τομέα που αφορά τα Ξενοδοχεία και την Εστίαση ως προς το διάστημα της κρίσης 2000 έως 2008 δημιουργήθηκαν 52.700 νέες θέσεις εργασίας και στο μετά κρίσης διάστημα σύμφωνα με τη βάση στοιχείων της ΕΛΣΤΑΤ η απασχόληση κατέγραψε μείωση κατά 3,6% μεταφραζόμενη σε 11.100 θέσεις εργασίας. Αναφορές των συνδικαλιστικών φορέων του κλάδου, καταλήγουν στο ότι οι θέσεις αυτές αφορούν ειδικότερα τον τομέα της εστίασης, αποτέλεσμα της παύσης λειτουργίας στην ηπειρωτική Ελλάδα 4.500 μικρών επιχειρήσεων εστίασης.

Από την ερευνά της ΙΤΕΠ ενδιαφέροντα είναι και τα στοιχεία για την παραμονή και ταξιδιωτική δαπάνη των τουριστών στην Ελλάδα. Οι ταξιδιωτικές δαπάνες των τουριστών αυτών είναι κατά μέσο όρο πολύ διαφορετικές στο χρονικό διάστημα ενός έτους. Το Δεκέμβριο του 2012 από τα 420€ που ήταν ο μέσος όρος δαπάνης ανά επίσκεψη, τον Αύγουστο του ίδιου έτους εκτινάχτηκε στα 750€ ανά επίσκεψη, μια αύξηση περίπου 45%. Είναι φανερό ότι, την καλοκαιρινή περίοδο οι ταξιδιωτικές δαπάνες ανά επίσκεψη είναι μεγαλύτερες, γεγονός που προκύπτει αποκλειστικά στη μεγαλύτερη διάρκεια των ταξιδιών κατά την διάρκεια των καλοκαιρινών μηνών. Σε στοιχεία της Τράπεζα της Ελλάδας, αναφέρετε ότι η κρίση επέδρασε στην μέση ταξιδιωτική δαπάνη ανά επίσκεψη καθώς το 2008 από τα 730€ περιορίστηκε στα 639,50€ το 2011 και αντίστοιχα για τα ίδια έτη η μέση δαπάνη ανά ημέρα επίσκεψης από τα 76,3€ το 2008 έφτασε στα 69,6€ το 2011. Στα ίδια δεδομένα διακρίνεται μείωση και στη μέση διάρκεια παραμονής των αλλοδαπών επισκεπτών στη Ελλάδα καθώς για το 2008 ήταν 9,6 ημέρες, ενώ για το 2011 ήταν 8 ημέρες. Όσον αφορά την ταξιδιωτική δαπάνη και προέλευση των επισκεπτών, οι μόνες διαφορές εντοπίζονται στους Αμερικανούς και Ρώσους επισκέπτες και οι οποίοι κάνουν μεγαλύτερες δαπάνες κατά την παραμονή τους στην Ελλάδα σε σύγκριση με άλλες εθνότητες τουριστών.

Η οικονομική κρίση του 2008 διαφέρει από προγενέστερες, είναι γεγονός ότι ο τουρίστας σήμερα αντιμετωπίζει οικονομικές δυσκολίες ώστε να δαπανήσει

χρήματα για τις διακοπές του, ενώ στις παλαιότερες οικονομικές κρίσεις κυριαρχούσε ο φόβος για την ακεραιότητά του. Έτσι προκύπτουν νέες τάσεις, που περιλαμβάνουν την μείωση της απόστασης του προορισμού για διακοπές από τον τόπο μόνιμης κατοικίας, της διάρκειας του ταξιδιού και στην πρόσφορα τουριστικών προορισμών με ανάλογο συνδυασμό ποιότητας – τιμής. Για τον περιορισμό των αρνητικών επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης έχει προταθεί και σε κάποιες περιπτώσεις έχει πραγματοποιηθεί προσφορά του τουρισμού μέσα από κυβερνητικά πακέτα κινήτρων, η αναστολή πληρωμής των φόρων, η στενή συνεργασία του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα, η οικονομική στήριξη του κλάδου από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και την οικονομική κοινότητα ευρύτερα, η διαρκής στατιστική παρακολούθηση των στατιστικών μεγεθών που αναφέρονται στον κλάδο, η ύπαρξη εντατικής και στοχευμένης διαφήμισης, η αύξηση της ποιότητας του προϊόντος μέσα από την εισαγωγή καινοτομιών ειδικότερα από το κλάδο της τεχνολογίας και η εισαγωγή καινοτόμων μεθόδων προς την ενίσχυση του branding.

Οι αναλύσεις και οι προβλέψεις που αφορούν, τις ειδικές μορφές τουρισμού, δεν αναμένετε να υποστούν τον ίδιο βαθμό επιπτώσεων από την οικονομική κρίση. Ειδικότερα, την μικρότερη επίδραση θα δεχτεί ο πολιτιστικός τουρισμός, ο τουρισμός που σχετίζεται με την ευεξία και την υγεία. Σχετικά μικρή επίδραση επίσης αναμενόταν να δεχτεί ο συνεδριακός τουρισμός, ενώ η επίδραση που θα δεχτεί ο θαλάσσιος τουρισμός σχετίζατε περισσότερο με την κρουαζιέρα. Για την επίδραση της κρίσης στον χειμερινό, τον αθλητικό και τον εκθεσιακό τουρισμό, δεν ήταν δυνατόν να γίνουν προβλέψεις ωστόσο ισχυρό πλήγμα αναμενόταν να δεχτεί ο θρησκευτικός τουρισμός και ο τουρισμός που συνδέεται με την Τρίτη ηλικία. (www.infopeloponnisos.gr)

Τα τελευταία χρόνια διακρίνονται από έντονες παγκόσμιες μεταβολές στην οικονομική δραστηριότητα, των οποίων η επίδραση στην τουριστική κίνηση της χώρας μας χαρακτηριζόταν από την ίδια ένταση. Γενικά, η ζήτηση για τουριστικές υπηρεσίες και προϊόντα σχετίζεται με το μέγεθος του κινδύνου που είναι δυνατόν να ανεχθεί ο δυνητικός τουρίστας - όσο αυξάνεται ο κίνδυνος τόσο αυξάνεται η ανασφάλεια και η αβεβαιότητα με αποτέλεσμα να περιορίζεται η ζήτηση. Η εξέλιξη στην τουριστική κίνηση σχετίζεται ακόμα, και με τα μέτρα που παίρνει η κάθε χώρα, τόσο για την αντίσταση της στην κρίση εφόσον επιδρά σε αυτήν άμεσα, όσο και για

την εκμετάλλευση της κατάστασης σε περιπτώσεις που επηρεάζει αρνητικά άλλες χώρες με σκοπό την απόκτηση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος.

Εμπειρικές μελέτες δείχνουν ότι οι επιπτώσεις στον τουριστικό κλάδο από δυσμενή γεγονότα, και οικονομικές κρίσεις σε μερικότερη έντασης και διάρκειας αυτής που υπάρχει σήμερα, κάνουν συνήθως την εμφάνισή τους μέσα στο επόμενο τρίμηνο που ακολουθεί την έναρξη του γεγονότος και η ολοκλήρωση του αναμένεται στο επόμενο εξάμηνο με εννεάμηνο. Κατά το χρονικό διάστημα πριν την εμφάνιση της κρίσης, η τουριστική κίνηση στην Ελλάδα κατέγραφε σημαντικούς ρυθμούς ανάπτυξης σε σύγκριση με το μέσο ευρωπαϊκό και παγκόσμιο ορό, οι τουριστικές εισπράξεις αυξάνονται κατά 3% το χρόνο για το χρονικό διάστημα 2000-2004, οι ταξιδιωτικές πληρωμές στο εξωτερικό περιορίστηκαν σημαντικά για το διάστημα 2000-2007 και η πορεία των αφίξεων είναι ασύμμετρη με εκείνη των εισπράξεων.

Η Ελλάδα από πλευράς ανταγωνιστικότητας διακρίνεται να βρίσκεται σε χειρότερη κατάσταση από το 2008 στην 24η από 22η το 2007, αναλυτικότερα, από πλευράς ανταγωνιστικότητας τιμών, παρόλο που ανεβαίνει 6 σκαλοπάτια στην 114η θέση επί συνόλου 133 χωρών, κατέχει μία από τις κατώτερες θέσεις, σε μία περίοδο που η οικονομική κρίση θα αυξήσει κατακόρυφα το ειδικό βάρος του ανταγωνισμού τιμών σε ένα από τα σημαντικότερα κριτήρια επιλογής τουριστικού προορισμού. Πριν την έναρξη της οικονομικής κρίσης, ο περιορισμός των προκρατήσεων, όσο και η έλλειψη ρευστότητας των τουριστικών επιχειρήσεων, έφεραν στην επιφάνεια την έναρξη μίας περιόδου για το ελληνικό τουριστικό προϊόν που θα ήταν δυνατόν να χαρακτηριστεί ως δυσμενή. Η κατάσταση αυτή απεικονίζεται ήδη εκείνη την περίοδο με την αρνητική πορεία των αεροπορικών αφίξεων αλλοδαπών τουριστών το 2008 για την ελληνική οικονομία. Οι περισσότερες από τις ανταγωνίστριες χώρες της Ελλάδας σε τουριστικό επίπεδο παρουσίασαν όμως και αυτές μείωση στις αφίξεις, με την Ελλάδα να καταλαμβάνει μία από τις τελευταίες θέσεις σε αυτήν την κατηγορία.

Σε αυτήν την λίστα αρνητικών επιδόσεων η μονή εξαίρεση ήταν η Κροατία με αύξηση κατά 2,1%, αλλά κυρίως η Τουρκία που με 16,1% είναι η μόνη χώρα με διψήφιο ποσοστό αύξησης στην συγκεκριμένη κατηγορία. Κατά το 2009 ο ελληνικός τουρισμός, θα βρεθεί υπό το καθεστώς της διεθνούς οικονομικής ύφεσης και ισχυρού ανταγωνισμού. Σε ένα συνεχώς επιδεινωμένο διεθνές πολιτικό και οικονομικό

περιβάλλον, με παράλληλα μια διαρκή πολιτική και κοινωνική αστάθεια σε εσωτερικό επίπεδο με δυσμενείς εξελίξεις των εθνικών μακροοικονομικών παραμέτρων να συντελούν στην αύξηση των προαναφερθέντων προβλημάτων. Από την προσπάθεια του ΙΤΕΠ να υπολογίσει τη μεταβολή που θα προκύψει το 2009 στην τουριστική κίνηση της Ελλάδας, ανέφερε πως τα πλέον αισιόδοξα σενάρια περιγράφονται ως εξής:

Η τουριστική κίνηση από το Ηνωμένο Βασίλειο θα έχει πτώση κατά 5,54%, από τη Γερμανία μείωση κατά 5,29% και από την Ιταλία πτώση κατά 5,48%. Οι αγορές αυτές συνολικά αποτελούν το 38% περίπου του εισερχόμενου τουρισμού για την ελληνική αγορά, μερίδιο που ενδέχεται να αλλάξει σημαντικά, διότι διακρίνεται μια σημαντικής μεταβολής του ΑΕΠ που προβλέπει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τις εν λόγω χώρες.

Συνολικά, η τουριστική κίνηση προς τη χώρα μας για το 2009 αναμενόταν να έχει μείωση κατά 4,24% το 2009, ενώ η μείωση της τουριστικής κίνησης από τις παραδοσιακές αγορές διακρίνεται από μεγαλύτερη πτώση κατά 4,58%. Η συρρίκνωση της τουριστικής δραστηριότητας στη χώρα μας αναμενόταν να επιδράσει σε σημαντικό βαθμό και στον τομέα της απασχόλησης. αναλυτικότερα, μία μείωση των αφίξεων κατά 5%, 10% ή 15% θα οδηγήσει στην απώλεια θέσεων εργασίας για ολόκληρη την οικονομία της τάξης των 69.000, 96.000 και 144.000 θέσεων εργασίας, αντίστοιχα.

Το συνολικό αποτέλεσμα για την πορεία του τουριστικού κλάδου δεν εξαρτάται μόνο από τις αφίξεις, αλλά κυρίως από τον αριθμό των διανυκτερεύσεων και τις δαπάνες που πραγματοποιούν οι τουρίστες. Εκτιμάται ότι η μείωση των εξόδων αγγίζει το 8 με 10%. Στους παράγοντες που εκτιμάται ότι θα βοηθήσουν στην ανάσχεση της δραματικής πτώσης της τουριστικής κίνησης συνυπολογίζεται και η ανεκτικότητα που έχει επιδείξει σε προηγούμενες κρίσεις ο κλάδος, η μεταπήδηση των διακοπών από το επίπεδο της πολυτέλειας σε εκείνο της ανάγκης, οι τάσεις αποπληθωρισμού που διακρίνονται σε πολλές χώρες λόγω της κρίσης, η συγκράτηση του κόστους και οι προσφορές στις οποίες αναμένεται να κάνουν οι εταιρίες του τουρισμού. Οι παραδοσιακές τουριστικές αγορές της Ελλάδας έχουν και αυτές δεχτεί έντονα πλήγματα από οικονομικής πλευράς. Έτσι αναπόφευκτα η ελληνική τουριστική βιομηχανία θα πρέπει να προσφέρει το προϊόν της και σε άλλες αγορές,

όπως αυτής της Ρωσίας και της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, αλλά και στον εσωτερικό τουρισμό.

Όσον αφορά τον εσωτερικό τουρίστα, δείχνει να επηρεάζεται άμεσα και έμμεσα από τη διεθνή οικονομική κρίση, άμεσα εξαιτίας του περιορισμένου εισοδήματος του, αλλά και των περιορισμένων κεφαλαίων που θα λάβουν ως δάνειο. Έμμεσα λόγω του περιορισμού των εισοδημάτων εκείνων που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με τον τουριστικό κλάδο. Η τουριστική δαπάνη του εσωτερικού τουρισμού δημιουργεί πολύ μικρότερη προστιθέμενη αξία, ενώ τα πολλαπλασιαστικά αποτελέσματά της είναι αρκετά μεγαλύτερα. Παρόλα αυτά, το γεγονός ότι η αξιοποίηση του εσωτερικού τουρισμού, έστω και στην περίπτωση που δεν μπορέσει να αντικαταστήσει τον αλλοδαπό τουρισμό, είναι επωφελής, τόσο σε ζητήματα αναπτυξιακά, όσο και από περιφερειακής άποψης. Η πορεία του εσωτερικού τουρισμού αναμένεται να είναι καλύτερη από εκείνη του αλλοδαπού για το 2014 άρα παρέχεται η ευκαιρία στους τουριστικούς φορείς της χώρας να αναγνωρίσουν την δυναμική του και να υπολογίζουν στην αξία του. Για την προώθηση του ελληνικού τουριστικού προϊόντος στις δεδομένες δύσκολες στιγμές είναι απαραίτητο η κεντρική και η τοπική κυβέρνηση να λάβει μετρά για την εξασφάλιση της απασχόλησης, για την αναπλήρωση μέρους τουλάχιστον του χαμένου εισοδήματος των ανέργων, την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του ελληνικού τουριστικού προϊόντος, την προώθησή του, τη στήριξη της ρευστότητας και βιωσιμότητας των τουριστικών εταιριών.

Ανάμεσα σε αυτά τα μετρά θα πρέπει να συμπεριλαμβάνονται η διεύρυνση των προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης, ο περιορισμός των τελών αεροδρομίων και η επαναδιαπραγμάτευση των τελών του αεροδρομίου «Ελευθέριος Βενιζέλος», ο περιορισμός του κόστους της ακτοπλοΐας, η σταθεροποίηση του συντελεστή Φ.Π.Α.

Στα ζητήματα της προσέγγισης των ανταγωνιστριών χωρών, η αξιοποίηση των κεφαλαίων της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδυτών για τα ΜΜΕ, η ενίσχυση των προγραμμάτων που σχετίζονται με τον κοινωνικό τουρισμό, ο περιορισμός των φορολογιών και των επιβαρύνσεων στις μεταφορές. Η τουριστική κοινότητα της χώρας, είναι δεδομένο ότι έχει αντιληφθεί σε σημαντικό βαθμό επίδρασης της οικονομικής κρίσης και τις επιπτώσεις της στην ελληνική τουριστική

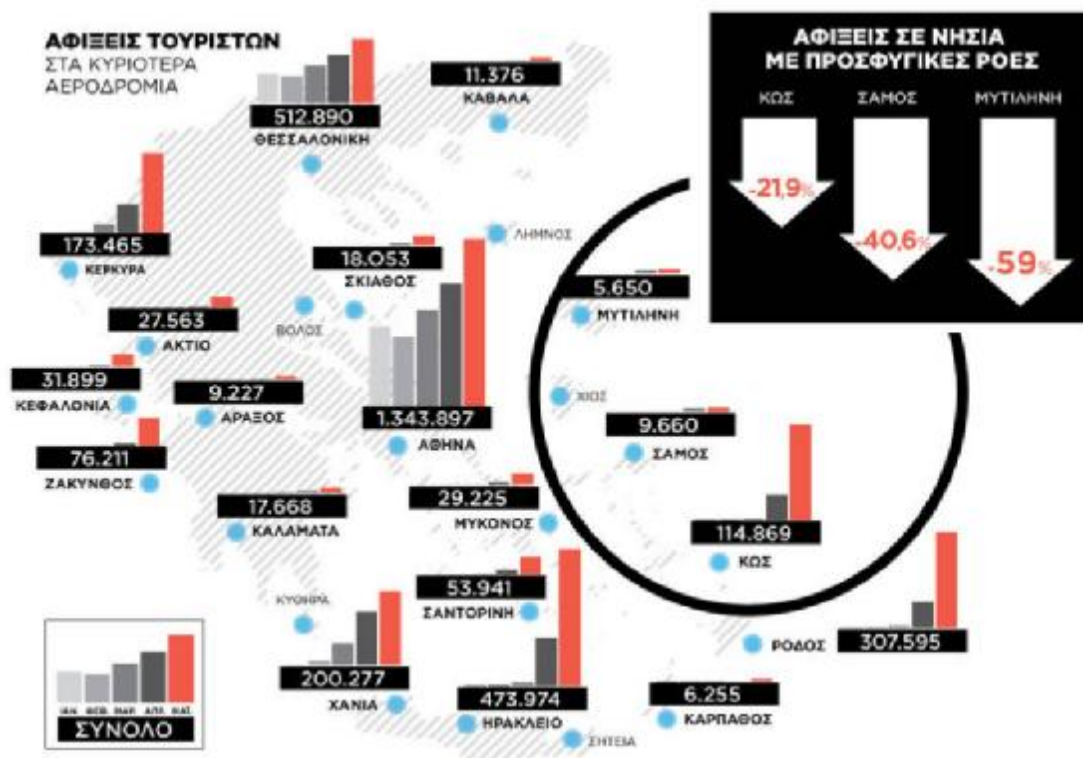
πραγματικότητα, έδρασε αποτελεσματικά και συνέδραμε την κυβέρνηση να εξαγγείλει δέσμης μέτρων, με κυρία στοιχεία της αύξησης των δαπανών για την προβολή της χώρας, την κατάρτιση των εργαζομένων του κλάδου, αλλά κυρίως τη διευκόλυνση των επιχειρήσεων σε ζητήματα χρηματοδότησης, την επιστροφή του Φ.Π.Α., κ.ά. Περών των κυβερνητικών δράσεων για την αντιμετώπιση της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, κρίνεται επιβεβλημένη και η ανάληψη πρωτοβουλιών από το μέρος των ίδιων των εταιριών. Ειδικότερα, η πολιτική που προτείνεται να υπάρξει αφορά στον επαναπροσδιορισμό των επιχειρηματικών στόχων, τις μορφές του δανεισμού, των επενδύσεων και της στρατηγικής που σχετίζεται με το μάρκετινγκ, τον περιορισμό των λειτουργικών εξόδων, την αναβάθμιση της παρεχόμενης ποιότητας, την επανεξέταση της τιμολογιακής πολιτικής και την εστίαση στο ανθρώπινο δυναμικό (www.infopeloponnisos.gr).

Η Ελλάδα δείχνει να έχει τις μεγαλύτερες απώλειες τουριστικών εσόδων, ανάμεσα στις μεσογειακές χώρες, εμφάνισε το πρώτο τρίμηνο του 2009, με στοιχεία που παρουσίασε το Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων (ΙΤΕΠ) μείωση εσόδων κατά 18,2%, έχοντας απώλειες αφίξεων 7,3%. Αισιόδοξα είναι τα στοιχεία για το 2014, σύμφωνα με τα όσα ανέφερε ο Υπ. Οικονομικών κ. Στουρνάρας, στο 12ο Συνέδριο του ΣΕΤΕ. Για τις αφίξεις αναμένεται να ξεπεράσουν τα 17 εκατομμύρια, ενώ το οκτάμηνο Ιανουαρίου-Αυγούστου, η εισερχόμενη ταξιδιωτική κίνηση αυξήθηκε κατά 14,7%, οι δε καθαρές τουριστικές εισπράξεις αυξήθηκαν κατά 18% περίπου. Η Ελλάδα, όπως είπε, το 2013, από 140 χώρες, κατετάγη 32η, στον τομές της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού.

Υπολογίζεται μάλιστα, με βάση τα στοιχεία έρευνας από τον ΣΕΤΕ, ότι η Ελλάδα έχει την δυνατότητα να φτάσει τις 24 εκατ. αφίξεις έως και το 2021, με επενδύσεις 3 δισ. ευρώ ετησίως. Ακόμα αναφέρει ότι μέχρι το 2021, η Άμεση Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία του τουρισμού είναι δυνατόν να αυξηθεί κατά 17 δισ. ευρώ και να φτάσει τα 44 δισ. ευρώ, δημιουργώντας ταυτόχρονα κοντά στις 300.000 άμεσες και έμμεσες θέσεις εργασίας. Με δεδομένη την υποσημείωση ότι ο τουρισμός και η αναψυχή στην Ελλάδα επιβάλλεται να εκσυγχρονίσουν το προσφερόμενο τουριστικό προϊόν και να το εμπλουτίσουν στην βάση τις νέες προοπτικές και δεδομένα της τουριστικής ζήτησης (www.imerisia.gr).

Εικόνα 2.1: Διαγραμματική απεικονίσει αφίξεων σε σημαντικούς προορισμούς.

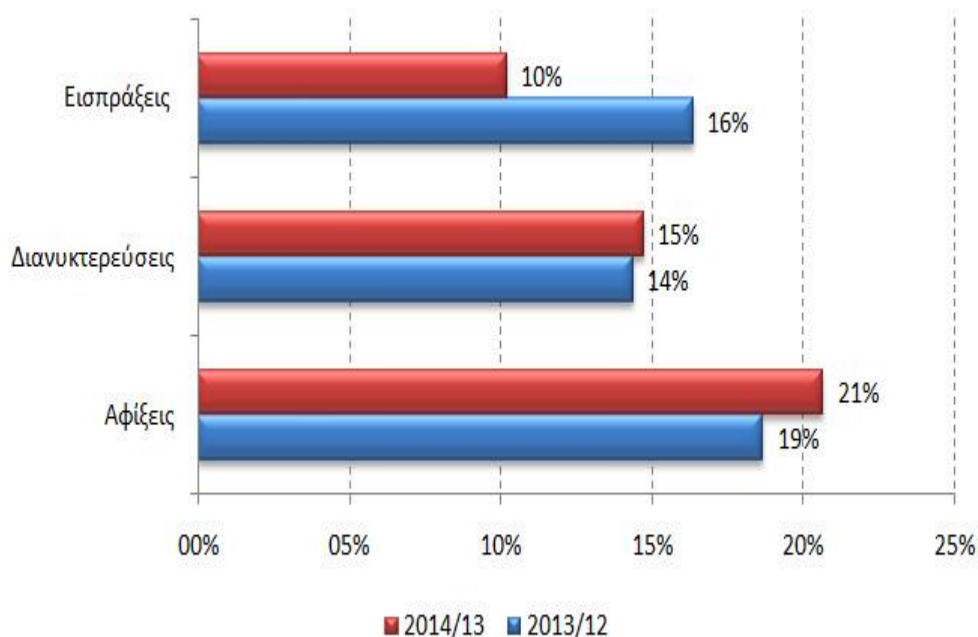
Πηγή: <http://www.cnn.gr/oikonomia/insights/story/36685/eykairies-kindynoi-kai-prokliseis-gia-ton-elliniko-toyrismo>

2.2 Στατιστικά στοιχεία.

Στην συνέχεια θα παρουσιαστούν στατιστικά στοιχεία που αφορούν την τουριστική δραστηριότητα για τα έτη 2013, 2014, 2015. Μετά το 2013 να χαρακτηρίζετε μια πολύ καλή χρόνια για την Ελλάδα όσον αφορά τον τουρισμό της, οι θετικές επιδόσεις του ελληνικού τουρισμού συνεχίστηκαν και το επόμενο έτος. Με βάση τα στοιχεία της Έρευνας Συνόρων της Τράπεζας της Ελλάδος, οι αφίξεις αλλοδαπών τουριστών αυξήθηκαν κατά 20,7%, οι διανυκτερεύσεις κατά 14,7% και οι τουριστικές εισπράξεις κατά 10,2%. Παρά την αύξηση, όμως, του αριθμού των αφίξεων το 2014, διακρίνεται μια επιβράδυνση στο ρυθμό αύξησης των τουριστικών εισπράξεων και μια στασιμότητα στο ρυθμό αύξησης των διανυκτερεύσεων.

Διάγραμμα 2.1 Εξέλιξη του Ελληνικού Τουρισμού 2013 - 2014

Πηγή: Έρευνα Συνόρων, Τράπεζα της Ελλάδος. Έχουν ενσωματωθεί στατιστικά στοιχεία από κρουαζιέρες επιπλέον της Έρευνας Συνόρων. Επεξεργασία ΙΤΕΠ.

Οι δημοσιοποιήσεις των στοιχείων από τα αεροδρόμια και από την ΥΠΑ, οι αεροπορικές αφίξεις αλλοδαπών τουριστών το 2014 κατέγραψαν αύξηση κατά 15,2% σε σύγκριση με το 2013. Χαρακτηριστικό είναι το στοιχείο ότι στις ευρύτερες περιφέρειες της χώρας καταγράφηκε διψήφιο ποσοστό αύξησης των αφίξεων. Και μοναχά σε δύο κυριότερες νησιωτικές περιφέρειες της χώρας υπήρξε επιβράδυνση του ρυθμού αύξησης των αφίξεων. Έτσι, στην Κρήτη οι αεροπορικές αφίξεις αυξήθηκαν κατά 6,3% το 2014 έναντι 17,4% το 2013, ενώ στα Δωδεκάνησα αυξήθηκαν κατά 8,4% το 2014 έναντι 12,5% το 2013.

Εντυπωσιακή ήταν και η αύξηση των αφίξεων που καταγράφηκε στο αεροδρόμιο της Καλαμάτας, όπου υπήρξε και πάλι το μεγαλύτερο ποσοστό αύξησης των αεροπορικών αφίξεων (87,5%), ποσοστό αύξησης μεγαλύτερο και από αυτό του 2013 που ήταν 61,2%.

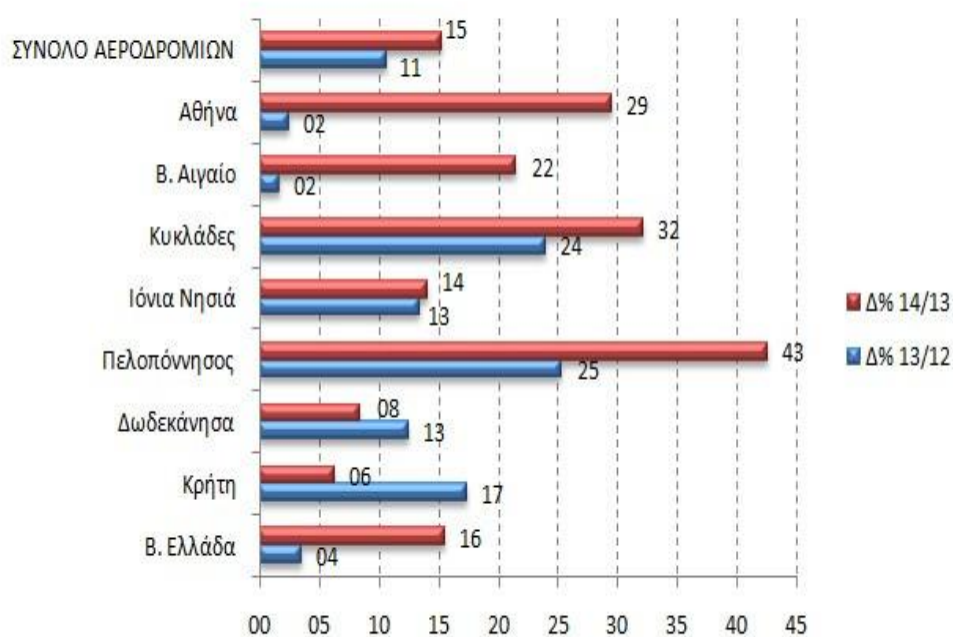
Από τους παραδοσιακούς τουριστικούς προορισμούς, η Μύκονος είχε αύξηση κατά 39,2% και η Σαντορίνη κατά 27% και εξακολουθούν να έχουν τα πρωτεία και

το 2014 στις αεροπορικές αφίξεις αλλοδαπών τουριστών, ενώ η Κως είχε αύξηση 9,2%, η Ρόδος 7,9% και το Ηράκλειο 5%.

Αξία αναφοράς είναι τα στοιχεία στα νησιά του Βορείου Αιγαίου, όπου οι αεροπορικές αφίξεις αλλοδαπών τουριστών αυξήθηκαν το 2014 κατά 21,5% έναντι 1,6% το 2013 και -6,2% το 2012. Η αύξηση αυτή οφείλεται στις αφίξεις στο αεροδρόμιο της Μυτιλήνης με αύξηση κατά 40,5% και της Σάμου 18,2%.

Τέλος, η ήπια τάση ανάκαμψης των αφίξεων αλλοδαπών τουριστών που καταγράφηκε στο αεροδρόμιο της Αθήνας το 2013 κατά 2,5% αποτέλεσε προπομπή για την θεαματική ανάκαμψη το 2014, καθώς καταγράφηκε αύξηση 29,5%, με πολλαπλάσιες θετικές επιδράσεις στον τουρισμό της Αθήνας.

Διάγραμμα 2.2
Αφίξεις μη Κατοίκων στα Περιφερειακά Αεροδρόμια
(Ποσοστιαία Μεταβολή, %)

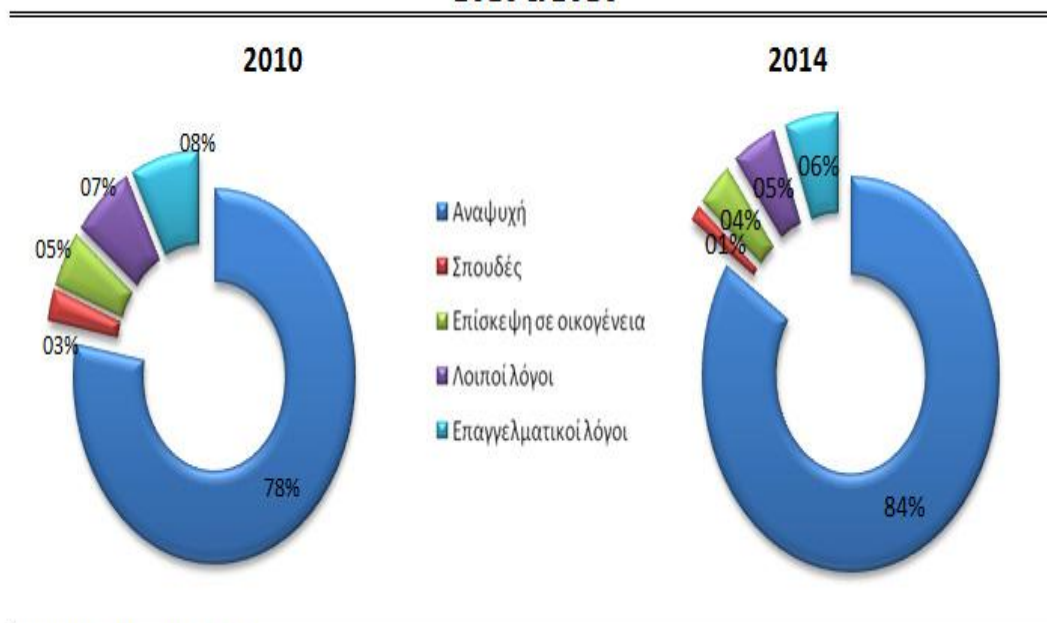

Πηγή: AIA/Passenger Survey, ΥΠΑ. Επεξεργασία ΙΤΕΠ.

Η Τράπεζας της Ελλάδος για το 2014 αναφέρει ότι η κατανομή της ταξιδιωτικής δαπάνης μη κατοίκων στην Ελλάδα ανά λόγο ταξιδιού, προκύπτει ότι το μεγαλύτερο μερίδιο της δαπάνης κατά 84,3% σχετίζεται με λόγους αναψυχής.

Οι εισπράξεις για επαγγελματικά ταξίδια αυξήθηκαν κατά 22,4% το 2014, γεγονός συνέβαλε θετικά στο σύνολο των εισπράξεων που για το 2014 ήταν 5,8% και για το 2013 5,2%. Παρόλα αυτά όμως, από το 2007 μέχρι το 2014 η δαπάνη για επαγγελματικά ταξίδια έχει περιοριστεί κατά 21% και το μερίδιό της έχει συρρικνωθεί κατά 33%. Σημαντικά έχουν περιοριστεί και οι δαπάνες για τα ταξίδια για σπουδές, καταγράφοντας το 2014 μείωση κατά 36% σε σύγκριση με το 2010 και μείωση κατά 5% σε σύγκριση με το 2013.

Διάγραμμα 2.3
Ταξιδιωτικές Εισπράξεις στην Ελλάδα κατά Λόγο Ταξιδιού
2010 & 2014

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Πίνακας 2.1
Αφίξεις μη-κατοίκων στην Ελλάδα κατά Χώρα Προέλευσης

ΧΩΡΕΣ	2012	2013	2014	Δ% 2013/12	Δ% 2014/13	Μερίδιο 2013	Μερίδιο 2014
I. ΕΥΡΩΠΗ	13.867.164	15.788.397	19.477.049	13,9%	23,4%	88,1%	88,4%
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ	9.792.910	10.525.226	13.249.459	7,5%	25,9%	58,7%	60,1%
Αυστρία	236.416	236.476	285.132	0,0%	20,6%	1,3%	1,3%
Γαλλία	977.376	1.152.217	1.463.157	17,9%	27,0%	6,4%	6,6%
Γερμανία	2.108.787	2.267.546	2.459.228	7,5%	8,5%	12,7%	11,2%

Ην. Βασίλειο	1.920.794	1.846.333	2.089.529	-3,9%	13,2%	10,3%	9,5%
Ισπανία	155.722	91.988	136.232	-40,9%	48,1%	0,5%	0,6%
Ιταλία	848.073	964.314	1.117.712	13,7%	15,9%	5,4%	5,1%
Ολλανδία	478.483	580.867	657.339	21,4%	13,2%	3,2%	3,0%
Πολωνία	254.682	385.474	588.712	51,4%	52,7%	2,2%	2,7%
Πορτογαλία	20.483	13.304	14.206	-35,0%	6,8%	0,1%	0,1%
Ρουμανία	230.396	278.873	543.360	21,0%	94,8%	1,6%	2,5%
Σουηδία	319.756	368.834	337.771	15,3%	-8,4%	2,1%	1,5%
Τσεχία	289.034	286.974	347.624	-0,7%	21,1%	1,6%	1,6%
Φινλανδία	154.134	139.341	166.251	-9,6%	19,3%	0,8%	0,8%
<i>Ελβετία</i>	<i>299.619</i>	<i>346.518</i>	<i>377.077</i>	<i>15,7%</i>	<i>8,8%</i>	<i>1,9%</i>	<i>1,7%</i>
<i>Νορβηγία</i>	<i>294.114</i>	<i>264.816</i>	<i>246.136</i>	<i>-10,0%</i>	<i>-7,1%</i>	<i>1,5%</i>	<i>1,1%</i>
<i>Ρωσία</i>	<i>874.787</i>	<i>1.352.901</i>	<i>1.250.174</i>	<i>54,7%</i>	<i>-7,6%</i>	<i>7,5%</i>	<i>5,7%</i>
Η. ΑΣΙΑ	937.050	1.213.148	1.411.665	29,5%	16,4%	6,8%	6,4%
Ιαπωνία	8.841	13.141	18.698	48,6%	42,3%	0,1%	0,1%
Κίνα	12.203	28.328	47.482	132,1%	67,6%	0,2%	0,2%
Ισραήλ	207.711	212.466	197.009	2,3%	-7,3%	1,2%	0,9%
Τουρκία	602.306	831.113	976.758	38,0%	17,5%	4,6%	4,4%
ΙΙΙ. ΑΦΡΙΚΗ	37.411	30.905	49.043	-17,4%	58,7%	0,2%	0,2%
Αίγυπτος – Σουδάν	4.724	4.038	9.063	-14,5%	124,4%	0,0%	0,0%
Νοτιοαφρ. Ένωση	19.686	17.644	24.980	-10,4%	41,6%	0,1%	0,1%
ΙV. ΑΜΕΡΙΚΗ	558.728	754.488	890.318	35,0%	18,0%	4,2%	4,0%
Βραζιλία	31.125	27.355	52.217	-12,1%	90,9%	0,2%	0,2%
Η.Π.Α.	373.831	466.520	591.853	24,8%	26,9%	2,6%	2,7%
Καναδάς	102.694	186.701	145.720	81,8%	-22,0%	1,0%	0,7%
V. ΩΚΕΑΝΙΑ	133.368	142.642	205.387	7,0%	44,0%	0,8%	0,9%
Αυστραλία	117.852	129.112	183.080	9,6%	41,8%	0,7%	0,8%

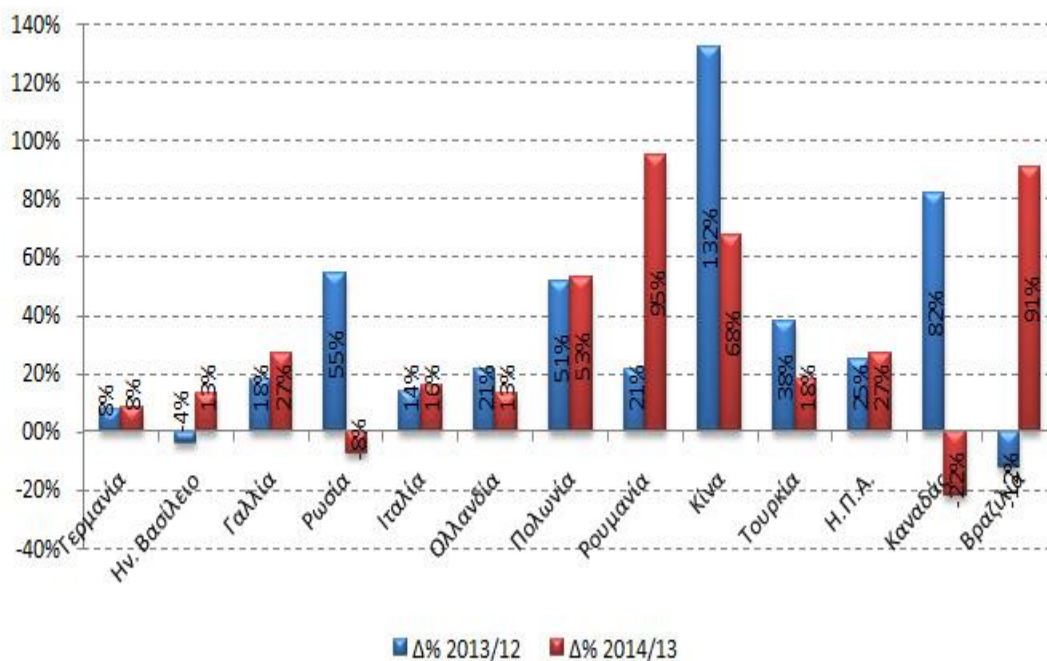
(*) Χωρίς κρουαζιέρες.

Πηγή: ΕΛ. ΣΤΑΤ, Έρευνα Συνόρων της Τράπεζας της Ελλάδος, Επεξεργασία ΙΤΕΠ.

Διάγραμμα 2.4

Αφίξεις μη-κατοίκων στην Ελλάδα

(% μεταβολή 2013/12 & 2014/13)

Πηγή: ΕΛ. ΣΤΑΤ., Έρευνα Συνόρων της Τράπεζας της Ελλάδος, Επεξεργασία ΙΤΕΠ.

Οι ενδείξεις από την πορεία του ελληνικού τουρισμού μέχρι το πρώτο 5μηνο του 2015 ήταν αρκετά καλές και προσδιόριζαν μια ακόμα καλή τουριστική χρονιά. Οι ρυθμοί αύξησης τόσο των αφίξεων όσο και των τουριστικών εισπράξεων σε αναφορές ξεπέρασαν κατά πολύ τους αντίστοιχους ρυθμούς του πενταμήνου του 2014. Οι πρόσφατες, οικονομικές μεταβολές με την επιβολή των κεφαλαιακών ελέγχων ήταν δεδομένο ότι θα επιδρούσαν στην τουριστική αγορά, με την αύξηση των ακυρώσεων σε περίοδο αιχμής για τον ελληνικό τουρισμό. Η κατάσταση αντιστράφηκε, όταν ξεκαθάρισε το ζήτημα ότι οι ξένοι τουρίστες με πιστωτικές/χρεωστικές κάρτες της αλλοδαπής δεν θα υπόκειντο στους κεφαλαιακούς περιορισμούς και έτσι οι αφίξεις από το εξωτερικό έστρεψαν σε φυσιολογικούς ρυθμούς με τον Αύγουστο, αλλά και το Σεπτέμβριο, να αποτελούν πολύ καλούς τουριστικά μήνες.

Με βάση τα στοιχεία από την Τράπεζας της Ελλάδος είναι φανερό η επιβράδυνση της πορείας του τουρισμού μεταξύ του 5μηνου και του 6μηνου του 2015. Έτσι, ενώ οι συνολικές αφίξεις αλλοδαπών τουριστών το πρώτο 5μηνο του 2015 αυξήθηκαν κατά 27,1% το πρώτο πεντάμηνο του 2014 η αύξηση ήταν 17,0%. Το πεντάμηνο του 2015 οι αφίξεις τουριστών από την ΕΕ-28 αυξήθηκαν κατά 41,2% και το πεντάμηνο του 2014 ήταν 18,7% έναντι 32,4% του εξαμήνου του 2015 και το εξάμηνο του 2014 κατά 17,6%. Παρά την επιβράδυνση, όμως, που παρατηρήθηκε το πρώτο εξάμηνο του 2015 σε σχέση με το πεντάμηνο του 2015, ο ρυθμός αύξησης των αφίξεων ήταν σημαντικά υψηλότερος από αυτόν της αντίστοιχης περιόδου του 2014.

Ειδικότερα, οι αφίξεις από τις παραδοσιακές χώρες προέλευσης αλλοδαπού τουρισμού στην Ελλάδα καταγράψαν αύξηση με υψηλούς ρυθμούς. Αξία αναφοράς είναι η ανάκαμψη των αφίξεων από τη Γερμανία το πεντάμηνο 2015 κατά 24,7% και το εξάμηνο του 2015 κατά 23,5%, όταν το πεντάμηνο του 2014 είχε καταγραφή μείωση κατά 5,8% και το εξάμηνο του 2014 οριακή αύξηση κατά 1,9%. Επιβράδυνση παρατηρήθηκε στο ρυθμό αύξησης των αφίξεων από το Ην. Βασίλειο, το πεντάμηνο 2015 κατά 46% και το εξάμηνο 2015 κατά 18%. Αντίθετα, μεγάλη δυναμική παρουσιάζουν οι αφίξεις από τις ΗΠΑ, οι οποίες αυξάνονται με ρυθμό μεγαλύτερο του 30% το πεντάμηνο του 2015 κατά 37,1% το πεντάμηνο 2014 και κατά 33,4% το εξάμηνο 2015 κατά 41,6%, και το εξάμηνο 2014 κατά 22%. Κάμψη παρατηρήθηκε στο ρυθμό αύξησης των αφίξεων από τη Γαλλία σε σχέση με το 2014 με το πεντάμηνο 2015 να είναι στο 5,6% και το πεντάμηνο 2014 στο 13,9% και εξάμηνο 2015 στο 12,5% έναντι 15,1% το εξάμηνο του 2014. Η μόνη αρνητική εξέλιξη που καταγράφηκε ήταν η συνεχιζόμενη μείωση των αφίξεων από τη Ρωσία με ρυθμούς μεγαλύτερους του 60% τόσο κατά το πεντάμηνο όσο και κατά το εξάμηνο του 2015 σε σύγκριση με τις αντίστοιχες περιόδους του 2014, γεγονός που επέδρασε σημαντικά τον τουρισμό στη Βόρεια Ελλάδα, αλλά και στους νησιωτικούς προορισμούς του Αιγαίου.

Οι ταξιδιωτικές εισπράξεις τόσο κατά το πρώτο πεντάμηνο όσο και κατά το πρώτο εξάμηνο του 2015 αυξάνονται με ρυθμό που υπολείπεται αυτού των αφίξεων και είναι 15,02% και 8,2%, αντίστοιχα για το πεντάμηνο 2014 στο 8,7% και εξάμηνο 2014 στο 9,6%. Η επιβράδυνση στις αφίξεις των Βρετανών τουριστών επέδρασε και στην ταξιδιωτική τους δαπάνη, καθώς από 68,1% που ήταν η αύξηση το πεντάμηνο

του 2015 περιορίστηκε στο 30,3% το εξάμηνο του 2015, όμως ήταν και πάλι η μεγαλύτερη αύξηση μεταξύ των παραδοσιακών εθνικοτήτων που επισκέπτονται την Ελλάδα. Ενώ η δεύτερη μεγαλύτερη αύξηση της ταξιδιωτικής δαπάνης το πεντάμηνο του 2015 ήταν των Γερμανών κατά 20%, το εξάμηνο του 2015 υπερκεράστηκε από την αύξηση της ταξιδιωτικής δαπάνης των Γάλλων κατά 21,2%. Η τουριστική δαπάνη των Ρώσων τουριστών καταγράφει κάθετη πτώση της τάξης του 58% το πεντάμηνο του 2015 και 63,2% το εξάμηνο του 2015. Πτωτική πορεία ακολουθεί και η δαπάνη ανά ταξίδι που σημειώθηκε το εξάμηνο του 2015 εξάμηνο 2015 με πτώση 10%, ενώ το εξάμηνο 2014 είχε πτώση 4,6%.

Σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία της Υπηρεσίας Πολιτικής Αεροπορίας, δεν παρατηρήθηκαν αξιόλογες διαφορές στις αεροπορικές αφίξεις από το εξωτερικό μεταξύ πρώτου εξαμήνου και πρώτου επταμήνου του 2015. Οι αφίξεις το εξάμηνο του 2015 στα περιφερειακά αεροδρόμια της χώρας αυξήθηκαν κατά 0,9%, ενώ το ίδιο διάστημα του 2014 είχαν αυξηθεί κατά 12%, γεγονός που περιγράφει και τις επιπτώσεις που έχει στον εισερχόμενο τουρισμό η γενικότερη οικονομικό-πολιτική κρίση που επικρατεί τους τελευταίους μήνες στην Ελλάδα. Παρόλα αυτά, οι αφίξεις στο αεροδρόμιο της Αθήνας αυξήθηκαν κατά 26,6%, ποσοστό, όμως, χαμηλότερο από το αντίστοιχο για το επτάμηνο του 2014 και ποσοστό 31,2%. Συνολικά, στα κυριότερα αεροδρόμια της χώρας που υποδέχονται τουρίστες από το εξωτερικό το επτάμηνο του 2015 παρατηρήθηκε αύξηση 6,9%, έναντι αύξησης 16% την ίδια περίοδο του 2014 (<http://hotelmag.gr/>).

2.3 Συνεισφορά του τουρισμού στην ελληνική οικονομία.

Η τουριστική δραστηριότητα έχει επίδραση σε πολλά πεδία όπως στην κοινωνία, τον πολιτισμό, το φυσικό περιβάλλον αλλά και την οικονομία μιας χώρας. Είναι από τις σημαντικότερες οικονομικές δραστηριότητες σε αρκετές χώρες και η σπουδαιότητα του βρίσκεται στο ίδιο επίπεδο με άλλους τομείς της οικονομίας, όπως της βιομηχανίας, των τραπεζών, του αγροτικού τομέα. Οι οικονομικές επιπτώσεις μπορεί να χαρακτηριστούν και ως θετικές και ως αρνητικές, διακρίνοντας τις θετικές συνυπολογίζονται:

- Η εισροή συναλλάγματος.

- Η κατανάλωση.
- Η περιφερική ανάπτυξη.
- Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών.
- Η απασχόληση.
- Η επιχειρηματική δραστηριότητα.
- Οι διαθρωτικές αλλαγές.
- Η αύξηση εισοδήματος.

Στις αρνητικές επιπτώσεις θα μπορούσαν να αναφερθούν:

- Η μεγάλη εξάρτηση
- Πληθωριστικές πιέσεις στις τιμές των αγαθών.

Η επίδραση του τουρισμού στην ελληνική οικονομία διαιρείται σε:

- Άμεση
- Έμμεση
- Προκαλούμενη.

Οι εταιρίες που δέχονται άμεση επίδραση από την αύξηση της τουριστικής δραστηριότητας προσδιορίζουν την άμεση επίδραση από την τουριστική κατανάλωση. Από την αύξηση της τουριστικής δραστηριότητας επηρεάζονται και οι προμηθευτές μέσα από την ανάγκη για κάλυψη της επιπλέον ζήτησης προϊόντων και συγκαταλέγονται στην κατηγορία της έμμεσης επίδρασης. Στην προκαλούμενη συνεισφορά των αποτελεσμάτων από τον τουρισμό συγκαταλέγονται τα αποτελέσματα όσον αφορά την απασχόληση, το ΑΕΠ και το ισοζύγιο πληρωμών από τη ζήτηση για υπηρεσίες και αγαθά στην οικονομία, ως απόρροια της μεταβολής του εισοδήματος των νοικοκυριών (Λαγός, 2005).

Η μελέτη για την επίδραση του τουρισμού στην οικονομία, για το σύνολο των χώρων που έχουν δραστηριότητα σε αυτόν επικεντρώνεται στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία που είναι η διαφορά μεταξύ της αξίας παραγωγής και της συνολικής ενδιάμεσης κατανάλωσης. Αφορά στην ουσία το καθαρό κέρδος που μένει στην οικονομία για την πληρωμή εργοδοτικών εισφορών, μισθών, φόρων στην

παραγωγή, διανομή μερισμάτων στους μετόχους, καθώς και η συσσώρευση κεφαλαίου για μελλοντικές επενδύσεις.

Όσον αφορά τη συμβολή του τουρισμού στο ΑΕΠ της Ελλάδος, για το 2008 ήταν στο 16,8%, ενώ η απασχόληση στον τουρισμό αντιστοιχεί στο 18,75% της συνολικής απασχόλησης. Όπως βλέπουμε και στις συγκρίσεις σε παγκόσμιο επίπεδο ο ελληνικός τουρισμός διακρίνεται από αρκετά καλές επιδόσεις, πιο αναλυτικά το 2008 η Ελλάδα ήταν στην 16^η θέση σε επίπεδο αφίξεων και στην 12^η σε επίπεδο εσόδων από τον τουρισμό.

Το 2009 η συμβολή του τουρισμού στο ΑΕΠ της βρίσκεται στο 15,9% ενώ η απασχόληση αντιστοιχεί στο 17,7% των απασχολούμενων δηλαδή 798.600. Και σε παγκόσμιο επίπεδο ο ελληνικός τουρισμός ήταν στην 16^η θέση σε επίπεδο αφίξεων και στην 15^η σε επίπεδο εσόδων από τον τουρισμό.

Το 2010 η συμβολή του τουρισμού στο ΑΕΠ της Ελλάδος ήταν στο 16% ενώ στην απασχόληση στο 17,8% των απασχολούμενων δηλαδή 786.000. Οι καλές επιδόσεις για το 2010 στην Ελλάδα διακρίνονται και από την 17^η θέση σε επίπεδο αφίξεων και στην 21^η σε επίπεδο εσόδων από τον τουρισμό.

Το 2011 η συμβολή του τουρισμού στο ΑΕΠ της Ελλάδος φτάνει το 15,8% ενώ η απασχόληση αντιστοιχεί στο 17,6% των απασχολούμενων δηλαδή 720.600. Η Ελλάδα ήταν στην 17^η θέση σε επίπεδο αφίξεων και στην 19^η σε επίπεδο εσόδων από τον τουρισμό.

Το 2012 η συμβολή του τουρισμού στο ΑΕΠ της Ελλάδος είναι το 16,4% ενώ η απασχόληση αντιστοιχεί στο 18,3% των απασχολούμενων δηλαδή 688.800. Η Ελλάδα ήταν στην 17^η θέση σε επίπεδο αφίξεων και στην 23^η σε επίπεδο εσόδων από τον τουρισμό.

2.4 Επίδραση της κρίσης στον ελληνικό τουρισμό.

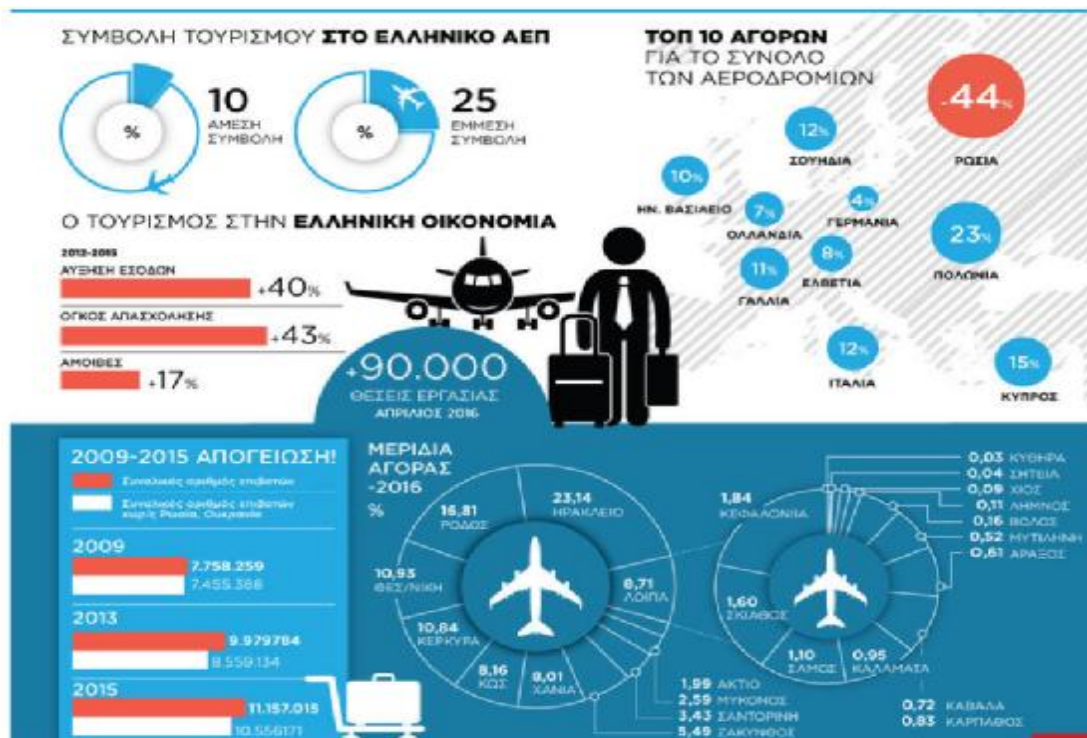
Το διεθνές τουριστικό ενδιαφέρον είναι πάντα στραμμένο στα μεγάλα αθλητικά γεγονότα που παραδοσιακά συμβάλουν στην αύξηση των τουριστών στις συγκεκριμένες περιοχές (Ολυμπιακοί Αγώνες στη Βραζιλία και το Euro) αλλά και με τις εξελίξεις στην νοτιανατολική Ευρώπη σαφώς και παίζουν σημαντικό ρόλο στις αποφάσεις για την επιλογή ταξιδιωτικού προορισμού, η Ελλάδα εν μέσω σφοδρής κρίσης δείχνει να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις και να έχει πολύ καλά τουριστικά αποτελέσματα για το 2016.

Οι αριθμοί για το τρέχον έτος βρίσκονται σε παρά πολύ καλό επίπεδο, όμως τα δομικά προβλήματα που έχουν προκύψει μέσα από την η κρίση στις εταιρίες, απειλούν να επηρεάσουν μεσομακροπρόθεσμα, με αρνητικό τρόπο και μη αναστρέψιμο τον τουρισμό στην χώρα μας.

Εκτός από την μεγάλη φοροεπιβάρυνση στον τουρισμό, καθώς επίσης και τον αυξημένο ανταγωνισμό από τις γειτονικές αγορές που συνεχώς βελτιώνουν τις υπηρεσίες τους και μειώνουν τις τιμές τους, οι Έλληνες επιχειρηματίες του τουρισμού έχουν να αντιμετωπίσουν και τις επιπτώσεις του προσφυγικού, του οποίου οι χειρισμοί και η διεθνή δημοσιότητα δημιούργησαν αρνητικό κλίμα στις ξένες αγορές για την κατάσταση στην Ελλάδα.

Η συνολική αύξηση 5% στους πρώτους πέντε μήνες του 2016 και 3,7% το Μάιο του 2016 καταγράφεται στις αεροπορικές αφίξεις. Μόνο το Μάιο ο αριθμός τους ανήλθε σε 1,8 εκατομμύρια επιβάτες, έναντι 1,73 εκατομμύρια επιβάτες το ίδιο μηνά για το 2015. Όπως διακρίνονται και στην εικόνα ακολούθως (εικόνα 2.2).

Εικόνα2.2: Συμβολή τουρισμού στο ΑΕΠ.

Πηγή: ΣΕΤΕ

Ειδικότερα, αύξηση 1.9% παρουσίασαν οι αφίξεις στην Αθήνα, καθώς ανήλθαν σε 420.000 το Μάιο του 2016, έναντι 412.000 το Μάιο του 2015, όπως και στη Θεσσαλονίκη κατά 8,7%, καθώς έφτασαν τις 159.490 έναντι 146.690 τον περσινό Μάιο. Σε επίπεδο πενταμήνου οι συνολικές αυξήσεις έφτασαν τις 3.423.649 το Μάιο του 2016, έναντι 3.262.111 μια αύξηση περίπου στο 5%. Στα στοιχεία του πενταμήνου είναι ιδιαίτερα έντονο το πρόβλημα που δημιουργείται στην τουριστική κίνηση από το μεταναστευτικό και το προσφυγικό.

Αναλυτικότερα, οι αφίξεις στην Κω εμφάνισαν μείωση κατά 21,9%, στην Σάμο 40,6% και στη Μυτιλήνη έφτασαν το 59.9%. Πρόκειται για μία τάση, η οποία αν δεν αλλάξει τους επόμενους μήνες, ενδέχεται να δημιουργήσει δομικά προβλήματα στην τουριστική βιομηχανία των συγκεκριμένων νησιών. Θα πρέπει να αναφερθεί επίσης ότι τα τελευταία χρόνια της κρίσης ο τουρισμός φέρνει περίπου το 20% του ΑΕΠ και συνδέεται άμεσα και έμμεσα με 1 εκατομμύριο θέσεις εργασίας.

Ο ελληνικός τουρισμός στα χρόνια της ύφεσης και συγκεκριμένα από το 2010 και μετά κατόρθωσε να παρουσίαση σημαντική βελτίωση των μεγεθών και να

στηρίζει με καταλυτικό τρόπο την δοκιμαζόμενη ελληνική οικονομία. Αναλυτικότερα, η τουριστική βιομηχανία της χώρας, παρουσίασε αύξηση στα έσοδά της κατά 40% όταν στο ίδιο χρονικό διάστημα το ΑΕΠ παρουσίασε πτώση κατά 25%. Η άμεση συμβολή του τουρισμού στο ΑΕΠ την τρέχουσα περίοδο αγγίζει το 10% και η συνολική το 25%, ενώ επισημαίνεται ότι ο τουρισμός αποτελεί τον κατ' εξοχήν «εξαγωγικό τομέα», αφού τα έσοδά του προέρχονται κατά 90% από το εξωτερικό, καλύπτοντας τουλάχιστον το 90% του ελλείμματος ισοζυγίου αγαθών για την Ελλάδα.

Σε επίπεδο απασχόλησης και σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία από τους φορείς κοινωνικής ασφάλισης, από το 2012 έως το 2015 ο τουρισμός προσέθεσε 43% σε θέσεις απασχόλησης και 17% σε αμοιβές, όταν τα μεγέθη για όλους τους άλλους κλάδους κινούνται μεταξύ +6% και -6%, αντίστοιχα.

Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία του Απριλίου 2016 του συστήματος ΕΡΓΑΝΗ, από τον τουρισμό δημιουργήθηκαν ακόμα 90 χιλιάδες νέες θέσεις εργασίας, ενώ το 2015, συνέβαλε περισσότερο από το 50% της οικονομικής δραστηριότητας και του προϊόντος σε περιοχές όπως η Κρήτη, το Νότιο Αιγαίο και τα Ιόνια νησιά

Στα τέλη του 2015 οι εκτιμήσεις για τον ελληνικό τουρισμό σε ό,τι αφορά το επόμενο έτος του 2016 ήταν ιδιαίτερα αισιόδοξες, ενώ η τουριστική βιομηχανία εμφανιζόταν ως ο μόνος κλάδος της ελληνικής οικονομίας που θα παρουσίαζε ανοδικές τάσεις. Όμως, η κατάσταση για τη χώρα μας κυριολεκτικά την τελευταία στιγμή την εποχή που προγραμματίζονται οι καλοκαιρινές διακοπές στο εξωτερικό, υπήρξε ένα σύνολο αρνητικών εξελίξεων στην ευρύτερη περιοχή της νοτιοανατολικής Μεσογείου με σημαντικότερα τα δυο τρομοκρατικά χτυπήματα σε Τουρκία και Αίγυπτο.

Έτσι, σε επίπεδο κρατήσεων και ενώ τα πράγματα παρόλα που δεν ξεκίνησαν πολύ καλά με κάμψη κρατήσεων τον Ιανουάριο του 2016 σε σχέση με τον ίδιο μήνα του προηγούμενου έτους στις μεγάλες παραδοσιακές αγορές στόχους το Φεβρουάριο και μετά το τρομοκρατικό χτύπημα στην Τουρκία, παρουσιάστηκε

σημαντική διόρθωση, και τους τελευταίους δυο μήνες παρουσιάζεται περαιτέρω βελτίωση.

Παρά τις αισιόδοξες προβλέψεις σημαντικό κυβερνητικών στελεχών για ανάπτυξη στον τουριστικό κλάδο στην συνέχεια, την αισιοδοξία αυτή βέβαια δεν δείχνουν να συμμερίζονται τα στελέχη του τουριστικού κλάδους της χώρας, τα οποία μιλούσαν για αύξηση μεν, για δύσκολο καλοκαίρι δε για το προηγούμενο έτος (<http://www.cnn.gr/oikonomia/insights/story/36685/eykairies-kindynoi-kai-prokliseis-gia-ton-elliniko-toyrismo>)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Προσδιοριστικά στοιχεία και δεδομένα.

Σε αυτήν την ενότητα μέσα από την ανάλυση, ερευνητικών προσπαθειών που έχουν πραγματοποιηθεί για την επίδραση του τουρισμού στην οικονομία θα πραγματοποιηθεί ένας αρχικός προσδιορισμός των μεταβλητών που θα αποτελέσουν το αντικείμενο μελέτης μας για το υπόδειγμα μας. Στην ουσία πέραν από την εξαρτημένη μεταβλητή που θα προσδιορίζει την επίδραση της οικονομική κρίσης στον τουρισμό, θα προσπαθήσουμε να προσδιορίσουμε ποιες θα είναι οι ανεξάρτητες μεταβλητές που επηρεάζουν την εξαρτημένη μεταβλητή. Στην συνέχεια θα παρουσιαστούν κάποια στατιστικά και περιγραφικά στοιχεία των μεταβλητών μας που θα περιγράφουν το οικονομετρικό μας υπόδειγμα και τέλος θα γίνει η κατάρτιση του μοντέλου προς οικονομετρική ανάλυση στην τέταρτη ενότητα.

3.1 Μελετες ερευνών .

Στην ερευνά των Αντωνάκη, Δραγούμη και Φίλη το 2014 περιγράφεται και αναλύεται η χρονικά μεταβαλλόμενη σχέση ανάμεσα στο τουρισμό και την οικονομική ανάπτυξη της Ευρώπης. Αναφέρονται σε προγενέστερες ερευνητικές προσπάθειες και τις αντικρουόμενες απόψεις, στις οποίες κάποιοι υποστηρίζουν ότι ο τουρισμός οδηγεί σε οικονομική ανάπτυξη, ενώ άλλοι εκφράζουν την αντίθεση τους προς αυτή την παραδοχή, δηλαδή ότι η οικονομική ανάπτυξη διεγείρει την ανάπτυξη του τουρισμού. Στην πρώτη περίπτωση αναφέρεται ως πρώτη υλη για την ανάπτυξη ο

τουρισμός ενώ στην δεύτερη αποτελεί συστατικό στοιχείο της (Ivanov & Webster, 2012, Matarrita-Cascante, 2010, Parrilla, Nadal, 2007).

Άλλες ερευνητικές προσπάθειες αναφέρουν είτε μια αμφίδρομη σχέση μεταξύ τουρισμού και οικονομίας είτε καμία σχέση (Seetanah, 2011, Tang & Jang, 2009). Παρόλα αυτά σε πρόσφατη μελέτη, των Arslanturk, Balcilar και Ozdemir (2011), αναφέρεται ότι οι Lean και Tang (2010) και οι Tang και Tan (2013) αμφισβήτησαν τη σταθερότητα της σχέσης τουριστικής οικονομικής ανάπτυξης με την πάροδο του χρόνου, παρόλο που οι αναφορές τους αφορούσαν την Μαλαισία και την Τουρκία.

Πάνω σε αυτές τις αντικρουόμενες απόψεις στήριξαν την ερευνά τους προσπάθησαν ώστε να προσδιορίσουν την επίδραση της οικονομική μεγέθυνσης και της ανάπτυξης του τουρισμού. Αναφέρουν ότι οι διαρθρωτικές οικονομικές αλλαγές είναι πιθανόν να μεταβάλουν τη σχέση μεταξύ αυτών των μεταβλητών. Σε αυτήν την προσπάθεια αποτελεί ενδιαφέρον και είναι σημαντικό να ερευνηθεί συμφώνα με τους συγγραφείς του άρθρου εάν και πώς τα πρόσφατα οικονομικά γεγονότα όπως για παράδειγμα η οικονομική κρίση του 2007-08 και η κρίση χρέους της Ευρωζώνης επιδρούν πάνω στην σχέση τουρισμού-οικονομικής ανάπτυξης. Σε αυτήν τους την προσπάθεια έκαναν χρήση στοιχείων από εύθραυστες οικονομίες που έχουν πληγεί σοβαρά από τη μεγάλη ύφεση και την κρίση χρέους της Ευρωζώνης, όπως είναι η Ελλάδα, η Ιταλία, η Πορτογαλία και Ισπανία και σε χώρες με ισχυρότερο οικονομικό αποτύπωμα όπως η Αυστρία και η Γερμανία. Η επιλογή αυτή στηρίχτηκε τόσο στην διαθεσιμότητα δεδομένων και στην ανάγκη να συμπεριληφθούν χώρες με διαφορετικές οικονομικές και τουριστικές δομές.

Συμπερασματικά η ερευνά καταλήγει ότι οι δείκτες του συνολικού αποτελέσματος παρουσιάζουν σημαντικές διακυμάνσεις και ότι η σχέση μεταξύ τουρισμού και οικονομικής ανάπτυξης είναι ανομοιογενής από χώρα σε χώρα στο πέρασμα του χρόνου. Από τις πρώτες αναλύσεις των στοιχείων υπάρχει μια αρχική ένδειξη ότι η φύση της σχέσης τουριστικής-οικονομικής ανάπτυξης δεν είναι στατική.

Είναι ενδιαφέρον ότι σχεδόν όλες οι χώρες του δείγματος εμφανίζουν επεισόδια σημαντικών αυξήσεων ή μειώσεις του συνολικού δείκτη εξαπλώσεως. Μια τέτοια παρατήρηση αποκαλύπτει την ύπαρξη δύο χωριστών ομάδων. Η πρώτη ομάδα περιλαμβάνει την Αυστρία και την Ελλάδα, οι οποίες βιώνουν απότομη μείωση στο

σύνολο τους κατά τη διάρκεια της περιόδου 2006-2007, δηλ. μείωση του βαθμού αλληλεξάρτησης μεταξύ του δείκτη για τις δυο μεταβλητές.

Η δεύτερη ομάδα αποτελείται από την Ιταλία, την Πορτογαλία και την Ισπανία, όπου σημειώθηκε σημαντική αύξηση στον δείκτη διαρροής τους κατά την περίοδο 2007-2008. Αυτό αποτελεί ένδειξη διαρθρωτικού διαλείμματος στη σχέση τουρισμού-οικονομικής ανάπτυξης κατά τη διάρκεια και μετά τη Μεγάλη Ύφεση, αν και όχι στην ίδια κατεύθυνση για όλες τις χώρες δειγματοληψίας.

Στην συνέχεια εκτενέστερων αναλύσεων διακρίνεται η μεταβαλλόμενη φύση της αιτιότητας μεταξύ τουρισμού και οικονομικής ανάπτυξης. Είναι επίσης γεγονός ότι σχεδόν όλες οι χώρες της δειγματοληψίας εμφανίζουν επεισόδια σημαντικών αυξήσεων ή μειώσεων του συνολικού δείκτη διεύρυνσης. Μια τέτοια παρατήρηση αποκαλύπτει την ύπαρξη δύο ξεχωριστών ομάδων.

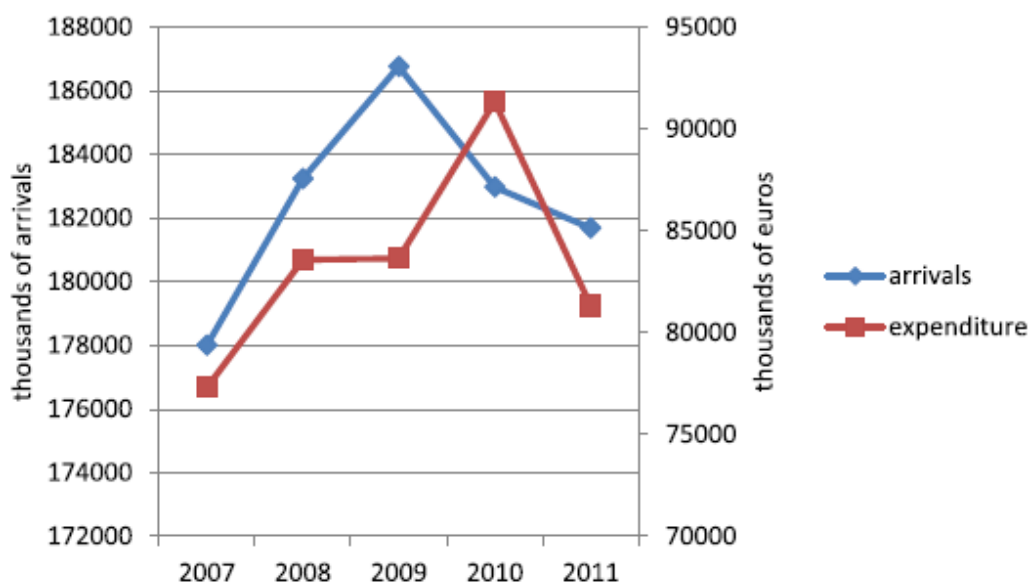
Σε συνέχεια της αναζήτησης των μεταβλητών που θα στελεχώσουν το μοντέλο μας μελετάτε η ερευνητική προσπάθεια των Soria, Sintes και Martin, (2014) που σχετίζεται με την κατανόηση του τουρισμού κατά την διάρκεια της οικονομικής κρίσης. Το άρθρο τους μελετά το πως οι τουρίστες από 165 περιφέρειες των χωρών της ΕΕ-27 περιορίζουν τις δαπάνες τουρισμού με το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης το 2009. Οι ερευνητές προσδιορίζουν τις περικοπές στις δαπάνες τουρισμού σε δυο κατηγορίες που με μια πρώτη εικόνα μοιάζουν. Πρώτον, αν οι τουρίστες αποφάσισαν ή όχι να περιορίσουν τις δαπάνες τουρισμού απόρροια της κρίσης και στην δεύτερη προσδιόρισαν έξι επιλογές χρησιμοποίησαν ως στρατηγική αποκοπής των δαπανών τις ακόλουθες απαντήσεις "Λιγότερες διακοπές", "μειωμένη διάρκεια διαμονής", "φθηνότερα μέσα μεταφοράς", "φθηνότερα καταλύματα", "μετακίνηση πιο κοντά στο σπίτι" ή "αλλαγή της περιόδου ταξιδιού".

Για να απαντήσουν στα ερωτήματα τους οι ερευνητές παρέχουν στο άρθρο τους μια λεπτομερή ανάλυση του ζητήματος των αφίξεων και των δαπανών σε μικροοικονομικό επίπεδο. Δίνοντας στους παράγοντες που υποβαθμίζουν τις αποφάσεις περικοπής των δαπανών για οικιακό τουρισμό και πώς αυτές οι αποφάσεις εφαρμόστηκαν κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης το 2009 στην ΕΕ. Στο ακόλουθο διάγραμμα (διάγραμμα 2.1) είναι εμφανής αυτή η τάση περιορισμού των δαπανών για τις χώρες των 27 της ΕΕ σε σχέση με τις αφίξεις.

Στο ακόλουθο διάγραμμα (διάγραμμα 3.1) επίσης περιγράφονται οι αφίξεις και οι δαπάνες για τις χώρες της ΕΕ πριν και μετά το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης σε αυτήν. Χαρακτηριστικό είναι το χρονικό σημείο από το 2009 στο 2010 που για πρώτη φορά καταγράφονται περισσότερες δαπάνες από τις αφίξεις ενώ τις προηγούμενες χρονίες οι αφίξεις ήταν πάντα περισσότερες από τις δαπάνες. Ενώ την επομένη χρόνια οι δαπάνες βρίσκονται εκ νέου σε μικρότερα επίπεδα σε σχέση με τις αφίξεις.

Διάγραμμα 3.1: Αφίξεις και δαπάνες για τις χώρες της ΕΕ των 27.

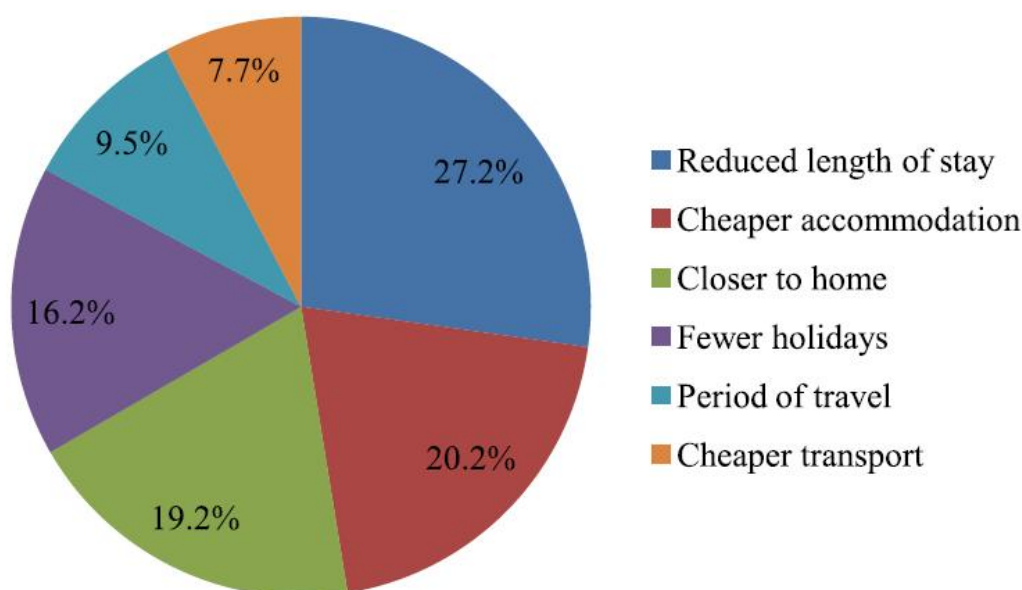

Πηγή: Eurostat and WTO.

Η ανάλυση τους προσδιόρισε μετά το ξέσπασμα της κρίση στην Ευρώπη τον περιορισμό των δαπανών που σχετίζονταν με τον τουρισμό. Αναλυτικότερα διακρίνεται ότι η πιο πιθανή απόφαση περικοπής είναι η "μειωμένη διάρκεια διαμονής" (27,2%) που ακολουθείται από "φθηνότερη διαμονή" (20,2%), την "πιο κοντά στο σπίτι" (19,2%), τις "λιγότερες διακοπές" (16,2%), την "περίοδος ταξιδιού" (9,5%) και την "φθηνότερη μεταφορά" (7,7%). Στοιχεία που διακρίνονται στο ακόλουθο διάγραμμα (διάγραμμα 3.2).

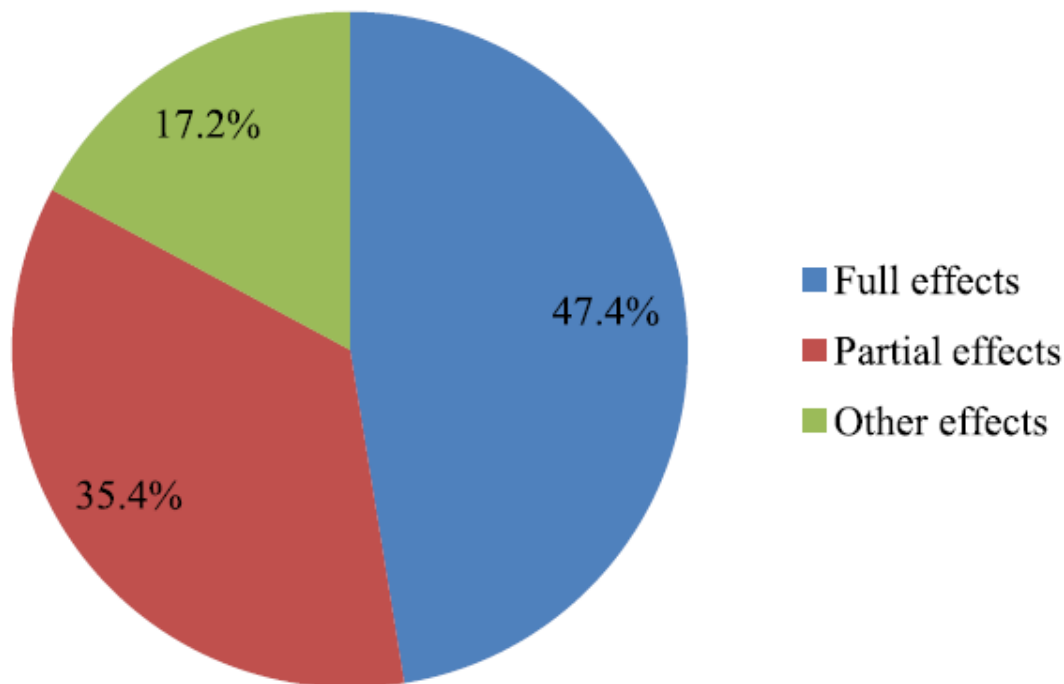

Διάγραμμα 3.2: Στρατηγικές εξοικονόμησης

Στο ακόλουθο διάγραμμα (διάγραμμα 2.3), τα πλήρη αποτελέσματα φθάνουν στην υψηλότερη πιθανότητα (47,4%), ακολουθούμενη από μερικές επιδράσεις (35,4%) και στη συνέχεια από άλλες επιδράσεις (17,2%). Αυτές οι πληροφορίες είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθούν από τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής και τις τουριστικές επιχειρήσεις ώστε να περιοριστούν οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στους προορισμούς. Δεδομένου ότι οι τουρίστες είναι πιο πρόθυμοι να περικόψουν χρησιμοποιώντας την στρατηγική της εξοικονόμησης στον προορισμό. Οι προορισμοί μπορούν να κάνουν προβλέψεις προς τα κάτω, προσαρμόζοντας κατάλληλα τις στρατηγικές τους. Για τους προμηθευτές τουριστικών υπηρεσιών πρέπει να γνωρίζουν εάν η μείωση δαπάνη για τουρισμό εκδηλώνονται σε μορφή λιγότερων ημερών διακοπές ή ως υπηρεσίες χαμηλότερης ποιότητας, όπως οι κρατήσεις των τουριστών σε καταλύματα. Οι Gokovali, Bahar, και Kozak, (2007) δήλωσαν ότι χαμηλότερες τουριστικές δαπάνες δεν σημαίνει απαραίτητα λιγότερες ημέρες διακοπών. Δεδομένου ότι η ποιότητα της υπηρεσίας μπορεί επίσης να αλλάξει και συνεπώς να επηρεάσει τον τουρισμό δαπάνη. Έτσι, οι προορισμοί θα πρέπει μερικές φορές να μειώσουν τις τιμές, αλλά δεν ισχύει πάντα αυτό. Πρέπει να προσδιορίσουν τις στρατηγικές ζήτησης προστιθέμενης αξίας όπως και την προσφορά πιο ευέλικτων πακέτων.

Διάγραμμα 3.3 : Τελική επίδραση

Η μελέτη των Soria, Sintes και Martin, (2014), επεδίωξε να διερευνήσει τις στρατηγικές εξοικονόμησης που ακολούθησαν ευρωπαίους τουρίστες από το ξέσπασμα της οικονομική κρίσης μέχρι και σήμερα. Αναγνωρίζουν ότι στις μέχρι τώρα ερευνητικές προσπάθειες το πρόβλημα έχει αντιμετωπιστεί από μακροοικονομική σκοπιά. Έτσι, δεδομένου του σοκ στο ΑΕΠ, αυτού του είδους η ανάλυση υποδηλώνει την ευαισθησία της ζήτησης του τουρισμού τόσο του εξερχόμενου όσο και του εισερχόμενου, που σαν μεταβλητή που επιδρά στο τουρισμό δεν γίνεται να παραληφθεί. Παρόλα αυτά διακρίνονται, ορισμένα τουριστικά προφίλ σε έναν πληθυσμό με διαφορετικά αποτελέσματα. Ορισμένα προφίλ τουριστών ενδέχεται να είναι περισσότερο ή λιγότερο ευαίσθητα στην μεταβολή του ΑΕΠ. Αυτές οι πληροφορίες σχετίζονται με τον τουρισμό φιλοξενία και τις στρατηγικές διαχείρισης, επειδή οι πράκτορες μπορούν να προβλέψουν το είδος συμπεριφοράς εντός ενός πληθυσμού και να καθορίσουν μια κατάλληλη στρατηγική μάρκετινγκ για την αντιμετώπιση αυτού του σοκ. Τα κράτη επίσης ενδιαφέρονται να απορροφήσουν τις επιπτώσεις έτσι ώστε οι αρνητικές επιπτώσεις να μην έχουνε

επίδραση στην απασχόληση και την τουριστική προστιθέμενη αξία. Έτσι οι συγγραφείς μπόηκαν στο πειρασμό να πραγματοποιήσουν μια ερευνά ώστε να συνδυαστούν τόσο οι μικρό όσο και οι μακρό οικονομικές προοπτικές. Ο βασικός στόχος της μελέτης ήταν να γίνει αντιληπτή η επιλογή της οικονομικής στρατηγικής ή των στρατηγικών που γίνεται χρήση από τους τουρίστες. Ωστόσο, για παράδειγμα ένας ιδιοκτήτης πρέπει να λάβει υπόψη την ταυτόχρονη απόφαση για όλους τους τουρίστες. Μια απόφαση "πериκοπής" καθώς και μια απόφαση "Πώς να αποκοπεί". Αυτό το είδος αποσύνθεσης απαιτείται να προσδιοριστούν οι καθοριστικοί παράγοντες κάθε ταυτόχρονης απόφασης. Σε διαφορετική περίπτωση, τα αποτελέσματα του τελευταίου θα είναι αντικειμενικά. Για να αντιμετωπίσει αυτό το ζήτημα, έγινε χρήση του αναπροσαρμοσμένου Μοντέλου, του μοντέλου Heckman των 2 σταδίων που εφαρμόστηκε μέσα στο γενικότερο πεδίο προσέγγιση των διαρθρωτικών εξισώσεων.

Από την άλλη πλευρά δεν θα πρέπει να επικεντρωνόμαστε αποκλειστικά στην εξέλιξη που αφορά μόνο τις αφίξεις τουριστών και τις δαπάνες τους, αλλά και το χρονικό διάστημα στην περίπτωση που αποφασίσουν να ταξιδέψουν, τη διάρκεια διαμονής, τον τύπο διαμονής και τον τρόπο μεταφοράς. Τα αποτελέσματά μας δείχνουν ότι και οι δύο μεταβλητές θα πρέπει να αναλύονται με προσοχή, δεδομένου ότι η προσαρμογή στις τουριστικές δαπάνες δεν εξαρτώνται μόνο από τον αριθμό των αφίξεων. Τα αποτελέσματά μας δείχνουν ότι, σε μια οικονομική κρίση, οι τουρίστες είναι περισσότερο πρόθυμοι να περιορίσουν την διάρκεια της διαμονής ή την κράτηση φθηνότερων καταλυμάτων αντί να κάνουν λιγότερες διακοπές. Ένα από τα στοιχεία που φαίνεται να μην έχουν επίπτωση στην τουριστική συμπεριφορά είναι η μεταβλητή που περιγράφει την εποχικότητα της ζήτησης, δεδομένου ότι είναι απίθανο να αποφασίσουν η εν' δύναμη τουρίστες να μεταβάλλουν την περίοδο των διακοπών τους. Ομοίως, οι αλλαγές στον τρόπο μεταφοράς δεν φαίνεται να αποτελούν μια στρατηγική που χρησιμοποιείται από τους ευρωπαϊούς τουρίστες, ειδικά στις χώρες με καλό κλίμα. Οι διαχειριστές του τουρισμού και τα ταξιδιωτικά γραφεία θα μπορούσαν να επιτύχουν έναν πιο ισορροπημένο τουρισμό ζήτησης, προσφέροντας μικρότερη διάρκεια διαμονής και φθηνότερη διαμονή στα τουριστικά πακέτα. Προς τον σκοπό αυτό, υπάρχουν κοινωνικοοικονομικές και περιφερειακές ιδιότητες που διαμορφώνουν αυτές τις στρατηγικές εξοικονόμησης και πρέπει να συνυπολογιστούν.

Πιο συγκεκριμένα, η ηλικία έχει σημασία, αναλυτικότερα, οι μεγαλύτεροι τουρίστες είναι πιθανότερο να περιορίσουν το μήκος των διακοπών.

Οι στρατηγικές εξοικονόμησης συνεπάγονται ότι ο προορισμός επιδρά στο μεγαλύτερο μέρος του όπου υπάρχει οικονομική κρίση. Αυτές οι καταστάσεις έχουν σημαντικές πολιτικές επιπτώσεις όσον αφορά το ποσοστό πληρότητας, την τιμολόγηση ή τη διαχείριση των εσόδων και, κατά συνέπεια, την αύξηση του ΑΕΠ και την απασχόληση. Ειδικότερα, η επίπτωση στην απασχόληση μπορεί να είναι ιδιαίτερα σοβαρή λόγω της ύπαρξης της ευρωπαϊκής νομισματικής ένωσης, οι οποίες θα προσδιορίζουν μια εσωτερική υποτίμηση μέσω χαμηλότερων αποδοχών για να κερδίσουν εξωτερική ανταγωνιστικότητα αντί της υποτίμησης του νομίσματος. Αν και το θέμα απαιτείται περαιτέρω έρευνα και ανάλυση (Soria at.el., 2014).

Στην προσπάθεια μας για τον προσδιορισμό των μεταβλητών που θα μπορούσαν να επιδράσουν στον τουρισμό σε συνδυασμό με την οικονομική κρίση αναλύθηκε η μελέτη των Tzourgiannis at el., του 2014, μας αναφέρει μια σημαντική συσχέτιση μεταξύ της υιοθέτησης μιας συμπεριφοράς τουρισμού και των παραγόντων που επηρεάζουν τους τουρίστες για να επιλέξουν έναν εσωτερικό προορισμό. Επίσης σχέση προσδιορίστηκε και στο ότι οι καταναλωτές που προτιμούν να κάνουν διακοπές στην Ελλάδα δεν ενδιαφέρονται για κάποιο ιδιαίτερο είδος θεματικού τουρισμού, ενώ επηρεάζονται κατά κύριο λόγο στη διαδικασία λήψης αποφάσεων σχετικά με την επιλογή των εγχώριων προορισμών διακοπών τους από τους φίλους και τους συγγενείς τους και η επίδραση που δέχονται από ταξιδιωτικούς πράκτορες προσδιορίστηκε ως μικρή. Φυσικά οι ερευνητές δεν παρέλειψαν να αναφερθούν και στους παράγοντες που λειτούργησαν ανασταλτικά στην καλύτερη προσέγγιση του ζητήματος. Παρά τις δυσκολίες ήταν η πρώτη έρευνα, που μελέτησε τις στάσεις των καταναλωτών και ειδικότερα τις αντιλήψεις των Ελλήνων τουριστών προς τους εγχώριους προορισμούς, προσφέροντας τεχνοκρατικά και θεωρητικά συμπεράσματα.

Στην βάση της εν λόγω μελέτης, οι έλληνες επιλέγουν να κάνουν διακοπές στην Ελλάδα με κίνητρα τις δραστηριότητες που υπάρχουν στην παραλία, όπως αθλητικές δραστηριότητες, εκδρομές, εστιατόρια, ύπαρξη σε αεροδρόμιο, έξοδα ταξιδιού, φύση, παραδοσιακά πανηγύρια, νυχτερινή ζωή, τοπική αρχιτεκτονική, ιστορικά και αρχαιολογικά μνημεία, κλίμα, δραστηριότητες οικοτουρισμού κ.α. Η μελέτη έδειξε επίσης ότι οι Έλληνες τουρίστες που προτιμούν να κάνουν διακοπές

στην Ελλάδα δεν επηρεάζονται στην επιλογή του τουριστικού προορισμού τους από ένα συγκεκριμένο τύπο θεματικού τουρισμού. Επιπλέον υποστηρίζει τα ευρήματα των Torres-Sovero et al. (2012) και E.C. (2014) ότι τα κοινωνικοδημογραφικά χαρακτηριστικά επιδρούν στην επιλογή του προορισμού από τους ανθρώπους.

Συμφώνα με τους συγγραφείς η μελέτη μπορεί να προσφέρει στα κρατικά και στα περιφερειακά τουριστικά τμήματα πληροφορίες για τους παράγοντες που παρακινούν τους Έλληνες καταναλωτές να επισκέπτονται εγχώριους προορισμούς για τις διακοπές τους, έτσι ώστε μπορούν να προσθέσουν αξία στη σχέση τους με τον τουρίστα αναπτύσσοντας τον προτιμώμενο συνδυασμό χαρακτηριστικών. Οι αρχές λήψης αποφάσεων στον τομέα του τουρισμού στην Ελλάδα μπορούν επίσης να αξιολογήσουν τις πληροφορίες που παρέχει η μελέτη ώστε να γεφυρώσουν κατάλληλα το χάσμα μεταξύ της αντίληψής τους για την αξία και το τι πραγματικά ενθαρρύνει τους τουρίστες αναπτύσσοντας το σχέδια διορθωτικών ενεργειών. Παρόλο που η μελέτη επικεντρώνεται στον ελληνικό τουριστικό τομέα, η μεθοδολογία του άρθρου πιθανόν να προσφέρει με επιτυχία και στις τουριστικές αρχές άλλων εθνικών τουριστικών περιβαλλόντων. Επιπλέον, η ερευνά αυτή μπορεί να συμβάλει τους φορείς του τουρισμού να αντιληφθούν πώς βλέπουν οι Έλληνες τουρίστες και επιλέγουν τον προορισμό τους και, ως εκ τούτου, μπορούν να αναπτύξουν αποτελεσματικό μάρκετινγκ, στρατηγικές και σχέδια. Εκτός από τον τουρισμό, οι ενδιαφερόμενοι πρέπει να διατυπώσουν το μίγμα μάρκετινγκ και προώθησης και να επικεντρωθούν στους παράγοντες και τα κοινωνικοδημογραφικά χαρακτηριστικά των τουριστών που παρουσιάστηκαν παραπάνω, λαμβάνοντας υπόψη τους τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα και τα χαρακτηριστικά της περιοχής τους. Τέλος, οι καταναλωτές μπορούν να ξοδέψουν τα χρήματά τους εντός του πλαισίου της εθνικής τους οικονομίας, επιλέγοντας εγχώριους προορισμούς αντί να ταξιδεύουν στο εξωτερικό και θα βοηθήσουν με αυτό τον τρόπο στην αποκατάσταση της εθνικής οικονομίας που υποφέρει τόσο πολύ από την πρόσφατη οικονομική κρίση (Tsourgiannis et al., 2014).

3.2 Σκοπός έρευνας.

Στην παρούσα ερευνητική προσπάθεια θα επιχειρηθεί να προσδιοριστεί η επίδραση της οικονομικής κρίσης στον τουρισμό. Η προσπάθεια αυτή προσδοκάτε να γίνει μέσα από την ανάλυση του κύκλου εργασιών τουρισμού την περίοδο της οικονομική κρίσης στην Ελλάδα από το 2009 μέχρι και το 2017. Ο τουρισμός αποτελεί προσφέρει σημαντικό τμήμα στο ΑΕΠ της ελληνικής οικονομίας, έτσι θα πρέπει να προσδιοριστεί το μέγεθος της επίδρασης της οικονομικής κρίσης σε αυτόν, όχι μόνο για να αποτυπωθεί το μέγεθος της μεταβολής αν και ποσό υπάρχει, αλλά και για να προσδιοριστούν οι μελλοντικές προοπτικές για αυτήν την τόσο σημαντική μεταβλητή για την ελληνική οικονομία. Αλλά και διότι θα συντελέσει στον προσδιορισμό των αιτιών που προκάλεσαν αυτήν την μεταβολή, το ποσοστό της επίδρασης του κάθε παράγοντα και το πρόσημο της μεταβολής από την επίδραση των παραγόντων αυτών. Ακόμη θα προσφέρει την δυνατότητα προσδιορισμού των αιτιών της πιθανής μεταβολής με απώτερο στόχο την χάραξη πολιτών και στρατηγικών για την αντιμετώπιση των μεταβολών και την καλύτερη απόδοση του τουριστικού προϊόντος στην ελληνική οικονομία. Σε ένα έντονα ανταγωνιστικό πλαίσιο που διακρίνεται στην γεωπολιτική του διάσταση.

3.3 Περιγραφικά στατιστικά και δεδομένα.

Η προσπάθεια της παρούσας εργασίας επικεντρώνεται στο προσδιορισμό της επίδρασης της οικονομικής κρίσης στο τουριστικό προϊόν της Ελλάδας. Η προσπάθεια αυτή κρίνεται ενδιαφέρουσα τόσο από το γεγονός ότι η τουριστική βιομηχανία της Ελλάδας αποτελεί ένα σημαντικό τμήμα από τον ΑΕΠ της αλλά και από το γεγονός ότι ο τουρισμός την περίοδο της οικονομικής κρίσης δείχνει με βάση τα όσα αναφέρθηκαν σε προηγούμενες ενότητες να αποτελεί ένα κλάδο που αντιστέκεται σε αυτήν και στο κακό οικονομικό κλίμα που επικρατεί στην ελληνική οικονομία.

Στην βάση της μελέτης της βιβλιογραφία που παρουσιάστηκε στο παρόν κεφαλαίο αποφασίσαμε ότι οι μεταβλητές που θα αποτελούν το υπόδειγμα στο οποίο θα πραγματοποιηθεί οικονομετρική ανάλυση είναι: ο κύκλος εργασιών των εταιριών στο κλάδο του τουρισμού ως εξαρτημένη μεταβλητή. Ενώ το ΑΕΠ της ελληνικής οικονομίας, οι διανυκτερεύεις και οι αφίξεις θα αποτελέσουν τις ανεξάρτητες μεταβλητές. Τα δεδομένα μας συγκεντρωθήκαν από την ευρωπαϊκή στατιστική υπηρεσία και περιγράφονται σε τετράμηνα από το πρώτο του 2009 μέχρι και το

δεύτερο τετράμηνο του 2017. Ακολούθως παρουσιάζονται περιγραφικά στατιστικά για τις προαναφερθείσες μεταβλητές.

Σε αυτό το σημείο κρίνεται αναγκαίο να προσδιοριστούν οι μεταβλητές και να γίνει διαχωρισμός τους σε εξαρτημένες και ανεξάρτητες ώστε να προσδιοριστεί το οικονομετρικό μοντέλο που θα αποτελέσει και αντικείμενο μελέτης. Ως εξαρτημένη μεταβλητή θα προσδιοριστεί ο κύκλος εργασιών στο τουρισμό. Όσον αφορά τις μεταβλητές που θα αποτελέσουν τις ανεξάρτητες μεταβλητές για το υπόδειγμα που επιδιώκεται να κατασκευαστεί αυτές είναι το εθνικό ακαθάριστο προϊόν, οι διανυκτερεύσεις σε καταλύματα εντός της Ελλάδος και τέλος οι αφίξεις με το σύνολο των μεταφορικών μέσων που μπορεί κάποιος να φτάσει σε έναν προορισμό για διακοπές.

Πινάκας 3.1: περιγραφικά στατιστικά για τις μεταβλητές που θα συμπληρώσουν το οικονομετρικό υπόδειγμα

	ΚΥΚΛΟΣ_ΕΡΓΑΣΙΩΝ	ΑΕΠ	ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙ Σ	ΑΦΙΞΕΙΣ
Παρατηρήσεις	34	34	34	34
Μέσος	89,009	48741,62	1822332,76	685626,82
Τυπική απόκλιση	43,2895	6269,669	1354250,447	336299,202
Διακύμανση	1873,984	39308747,637	1833994274039,519	113097153231,059
Εύρος	148,6	22807	4744687	1073931
Ελάχιστη τιμή	32,6	39877	810051	372005
Μεγίστη τιμή	181,2	62684	5554738	1445936

Οι παρατηρήσεις μας είναι 34 και περιγράφουν τα 34 τρίμηνα της περιόδου από το πρώτο του 2009 μέχρι και 2017 (δυο πρώτα), ο μέσος του κύκλου εργασιών είναι στα 89.009 δισεκατομμύρια ευρώ. Ο μέσος όρος για το ΑΕΠ ήταν στα 48.741 δις ευρώ, ο μέσος όρων των διανυκτερεύσεων 1.822.332 και οι αφίξεις 685.626. Η τυπική απόκλιση για τον κύκλο εργασιών είναι 43,2895 δισεκατομμύρια ευρώ, για το ΑΕΠ 6269,669 δισεκατομμύρια ευρώ, για τις διανυκτερεύσεις 1354250,447 και για τις αφίξεις 336299,202. Το εύρος του κύκλος εργασιών είναι στα 148,6

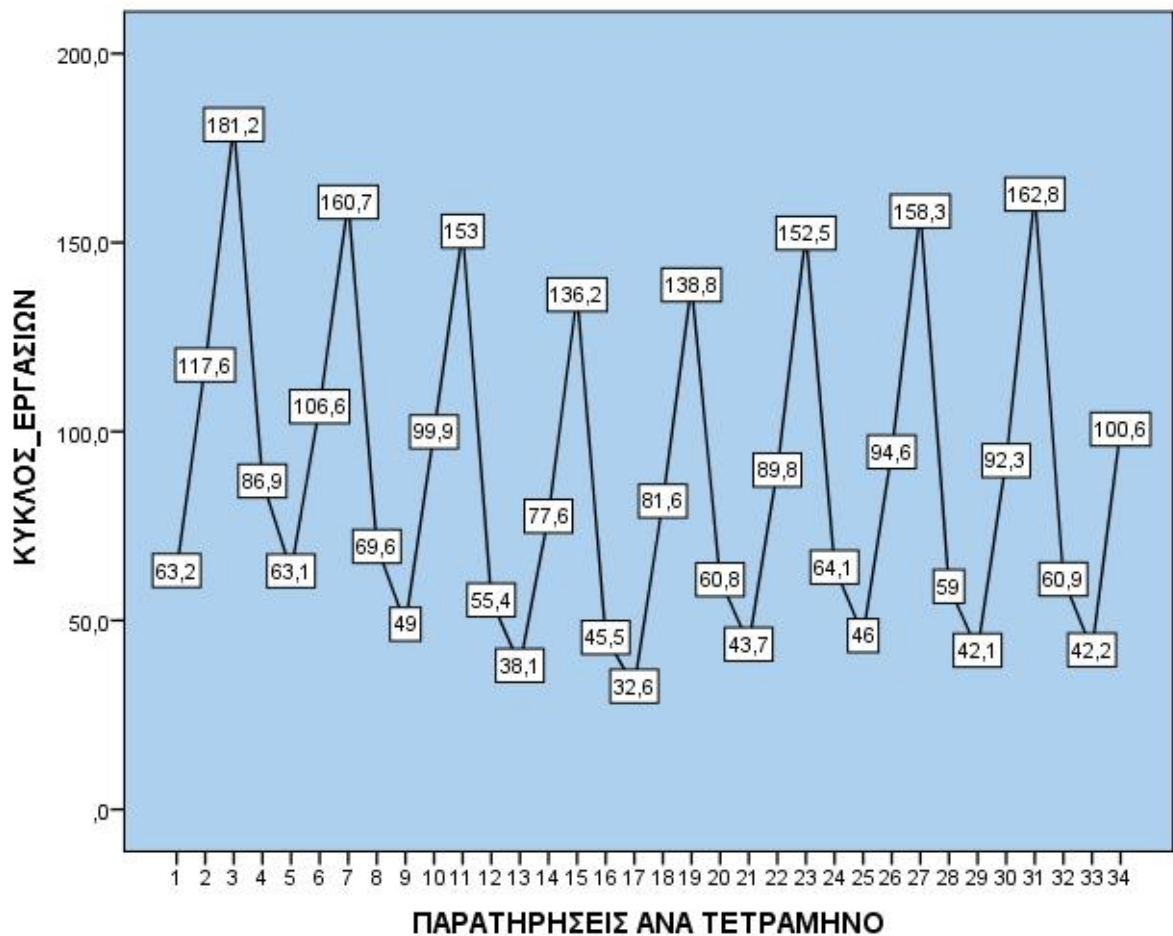

δισεκατομμύρια ευρώ, για το ΑΕΠ στα 22.807 δισεκατομμύρια ευρώ, για τις διανυκτερεύσεις στις 4744687 και για τις αφίξεις στις 1073931. Ακολούθως η ελάχιστη τιμή για τον κύκλο εργασιών είναι στα 32,6 δισεκατομμύρια ευρώ και η μέγιστη στα 181,2, για το ΑΕΠ είναι 39.877 και 62.684 αντίστοιχα, για τις διανυκτερεύσεις 810.051 και 5.554.738 και τέλος 372.005 και 145.936 για τις αφίξεις.

3.4 Διαγραμματική απεικόνιση.

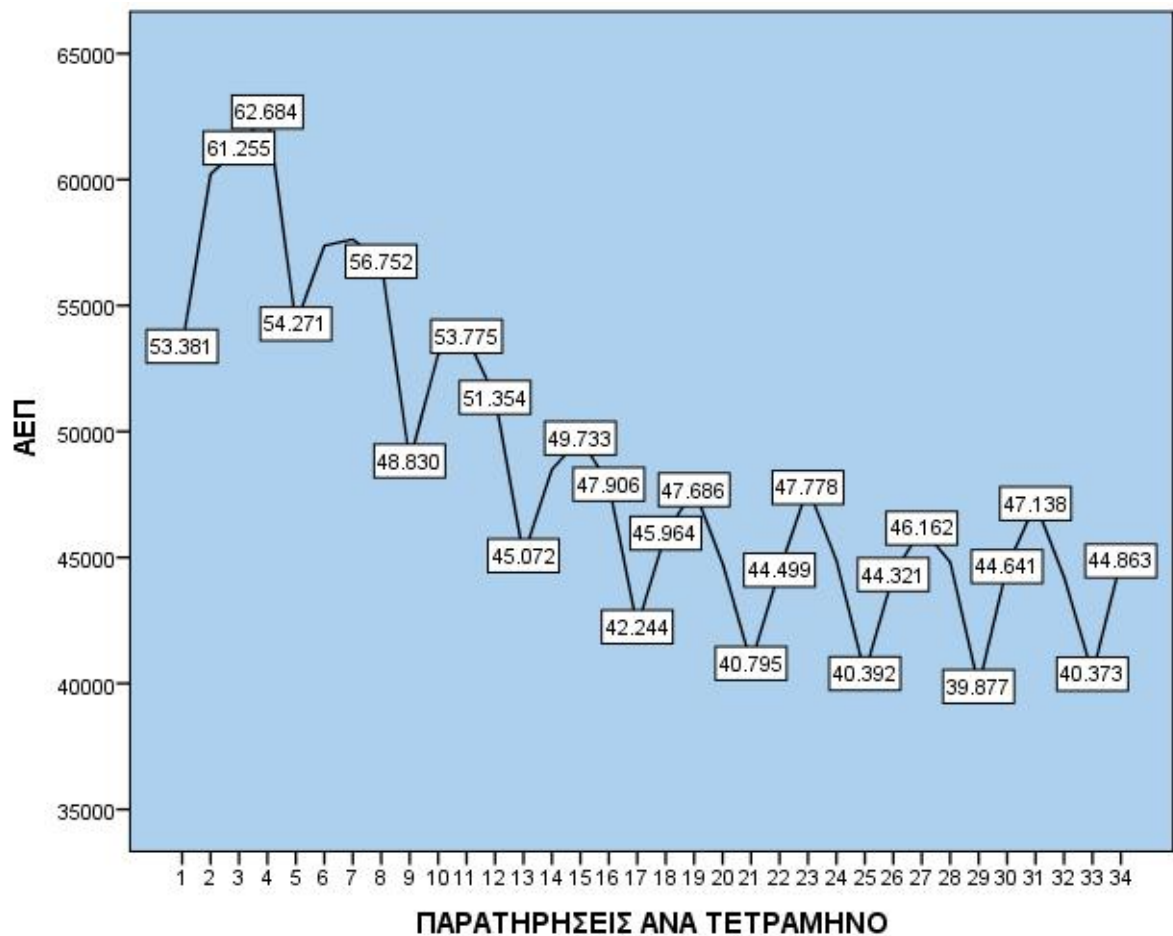
Ακολούθως πραγματοποιήθηκε η διαγραμματική απεικόνιση των μεταβλητών που θα αποτελέσουν το υπόδειγμα μας. Η διαδικασία προσφέρει τη δυνατότητα να παρατηρηθεί και να αναλυθεί η διαχρονική μεταβολή για την κάθε μεταβλητή ξεχωριστά καθ' όλη την διάρκεια μελέτης μας που αποτελεί και χρονικό διάστημα εξέλιξης της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα.

Διάγραμμα 3.1: Κύκλος εργασιών τουρισμού στην Ελλάδα 2009-2017.

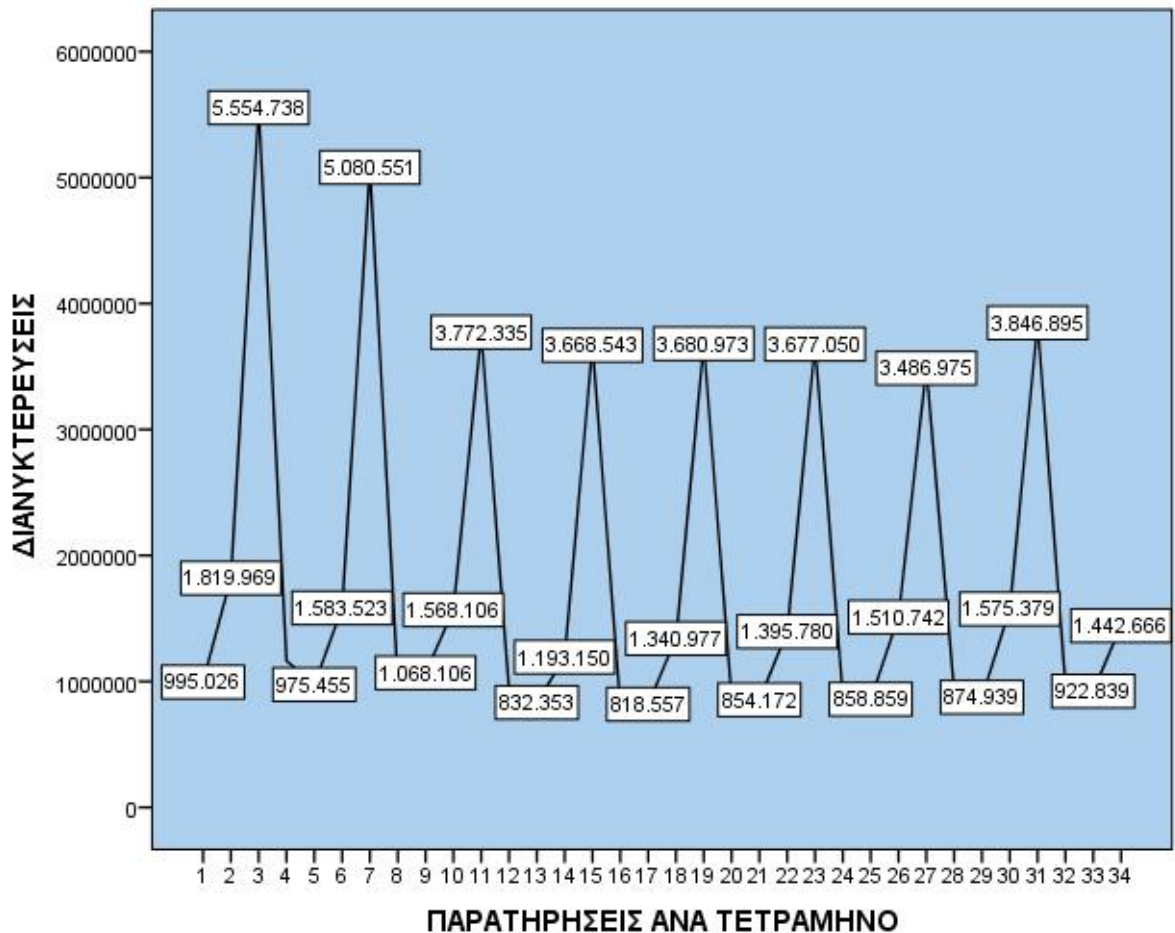
Στο παραπάνω διάγραμμα μπορεί να επισημανθεί η αύξηση του κύκλου εργασιών για τον ελληνικό τουρισμό κατά την διάρκεια των θερινών μηνών. Επίσης η σταθερότητα σχεδόν στο σύνολο αυτού του κύκλου όσον αφορά τις τιμές που λαμβάνει ανά τρίμηνο αλλά και γενικότερα όλο το χρονικό διάστημα μελέτης μας. Δηλαδή δεν διακρίνονται να υπάρχουν έντονα ακραίες τιμές και υπάρχει ένας σχετικά σταθερός κύκλος αν χρόνο.

Διάγραμμα 3.2: ΑΕΠ στην Ελλάδα 2009-2017.

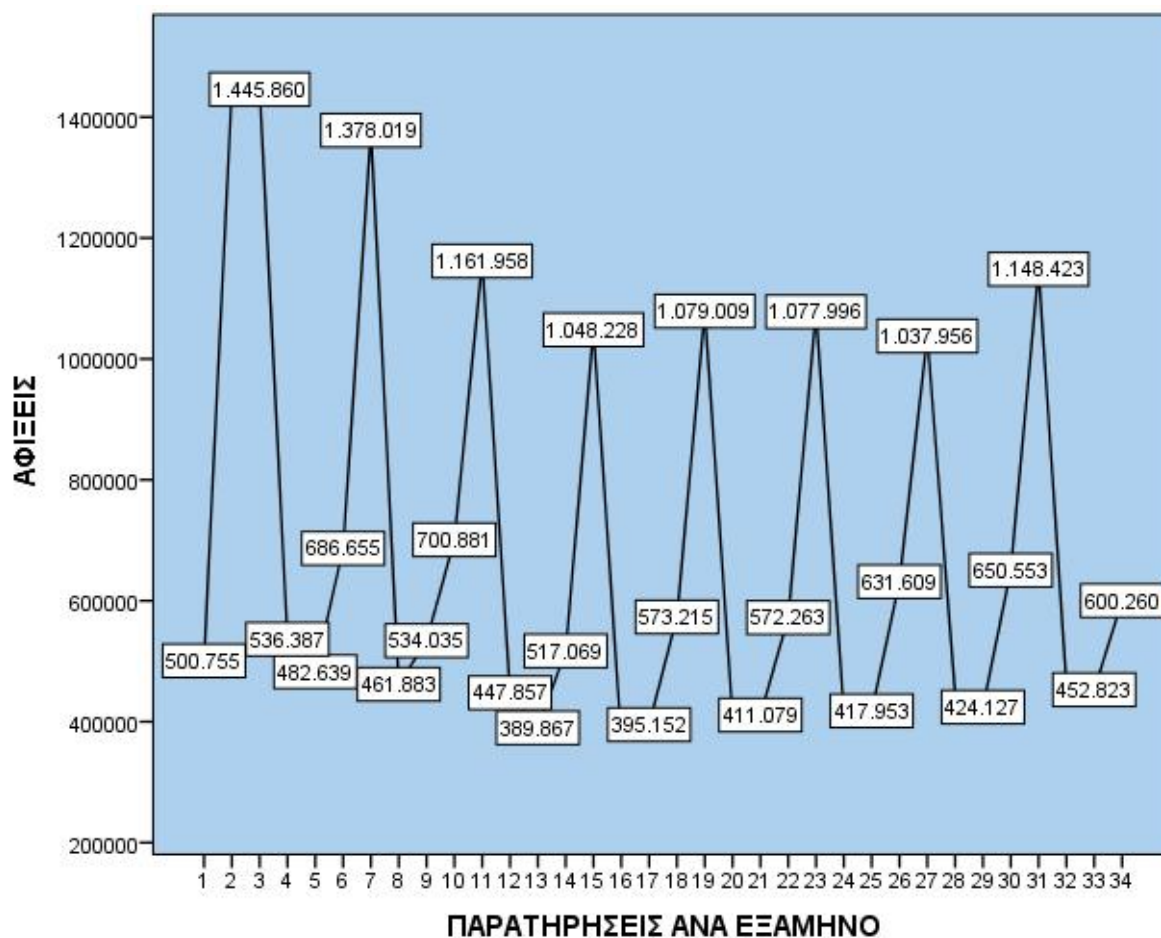
Μια συνολικότερη διαπίστωση από το διάγραμμα του ΑΕΠ είναι ότι υπάρχει μια σαφής και διαρκής πτωτική τάση του ελληνικού ΑΕΠ από την έναρξη της οικονομικής κρίση. Ακόμα είναι ευδιάκριτο ότι τα ενδιάμεσα τετράμηνα (δεύτερο και τρίτο) φαίνεται η ελληνική οικονομία να καταγράφει καλύτερα αποτελέσματα συγκριτικά με τα δυο ακραία, στοιχείο που πιθανόν να μπορούσε να ερμηνευθεί και από την μορφή του τουριστικού προϊόντος που αυτή προσφέρει «ήλιος& θάλασσα».

Διάγραμμα 3.3: Διανυκτερεύσεις στην Ελλάδα 2009-2017.

Μια από τις πρώτες παρατηρήσεις που είναι δυνατόν να γίνουν στο παραπάνω διάγραμμα είναι η πτωτική πορεία που καταγράφουν οι διανυκτερεύσεις το διάστημα που μελετάμε. Επίσης εμφανής είναι και η περιοδικότητα που παρατηρήθηκε και στα προηγούμενα διαγράμματα κατά τα δυο ενδιάμεσα τρίμηνα και την εστίαση-ανάπτυξη που έχει ο ελληνικός τουρισμός στους θερινούς μήνες.

Διάγραμμα 3.4: Αφίξεις στην Ελλάδα 2009-2017.

Το διάγραμμα που περιγράφει τις αφίξεις παρατηρείται μια σταδιακή πτώση. Με τους ενδιάμεσους μήνες να παρατηρούνται οι μεγαλύτερες τιμές απόρροια της εστίασης που διακρίνει τον ελληνικό τουρισμό στις θερινές διακοπές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Οικονομετρική ανάλυση.

4.1 Προσδιορισμός μοντέλου.

Στην βάση του προηγούμενου κεφαλαίου προσδιοριστικέ το σύνολο των μεταβλητών που θα αποτελέσουν το υπόδειγμα μας. Μέσα από την βιβλιογραφική και ερευνητική ανασκόπηση για την επίδραση της κρίσης στο τουρισμό έγινε μια προσπάθεια προσδιορισμού των οικονομικών στοιχείων που επηρέασαν την εξαρτημένη μας μεταβλητή, που αφορά τον κύκλο εργασιών για τον τουρισμό το χρονικό διάστημα από το πρώτο τρίμηνο του 2009 έως και το 2017 για τα δυο πρώτα τρίμηνα, με στόχο τις 34 ώστε να μας προσφερθεί ένα ικανοποιητικός αριθμός παρατηρήσεων που θα δώσει ένα αξιόπιστο οικονομετρικό μοντέλο. Όσον αφορά τις ανεξάρτητες μεταβλητές μέσα από την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας καταλήξαμε να κάνουμε χρήση των τριμήνων της μεταβλητής που περιγράφει την μεταβολή του ΑΕΠ, ακόμα της μεταβλητής που περιγράφει το σύνολο των διανυκτερεύσεων και το σύνολο των αφίξεων που κατάφτασαν το χρονικό διάστημα που μας ενδιαφέρει. Μέσα από τον παραπάνω προσδιορισμό των μεταβλητών το μοντέλο που καταλήξαμε και θα αναλύσουμε είναι το ακόλουθο, βάσει της βιβλιογραφικής ανασκόπησης της προηγούμενης ενότητας.

$$O\_C = a + \beta_1 GDP + \beta_2 OV\_S + \beta_3 AR + e_t$$

O_C: Κύκλος εργασιών στο τουριστικό κλάδο.

GDP: Εθνικό ακαθάριστο προϊόν.

OV_S: Διανυκτερεύσεις

AR: Αφίξεις

E_t: Κατάλοιπα

Όσον αφορά τα πρόσημα διακρίνεται στο πιο πάνω μοντέλο είναι όλες οι μεταβλητές με θετικό πρόσημο σε ένα πρώτο επίπεδο, αυτό έχει γίνει μη γνωρίζοντας τον τρόπο επίδρασης των ανεξαρτήτων μεταβλητών στην εξαρτημένη. Σε θεωρητικό επίπεδο και με βάση την θεωρητική αναζήτηση που διενεργήθηκε στο προηγούμενο κεφαλαίο (κεφαλαίο_3) για τις μεταβλητές που πιθανόν να επηρέαζαν την

εξαρτημένη μεταβλητή μας, διακρίνεται το εθνικό ακαθάριστο προϊόν να επιδρά με θετικό πρόσημο σε αυτήν, οι διανυκτερεύσεις και οι αφίξεις τουριστών.

4.2 Έλεγχοι υποθέσεων.

Πριν την διενέργεια των οικονομετρικών αναλύσεων και την παρουσίαση των στοιχείων που προκύπτουν από αυτήν, κρίθηκε απαραίτητο για την διευκόλυνση μας ως προς τον προσδιορισμό των μεταβλητών που θα πλαισιώσουν το τελικό μας οικονομετρικό μοντέλο να διενεργηθούν συσχετίσεις ανάμεσα στις μεταβλητές που προσδιορίζουν το υπόδειγμα μας. Τα αποτελέσματα αυτών των συσχετίσεων διακρίνονται στο ακόλουθο πινάκα (πινάκας 4.1).

Πινάκας 4.1					
		Κύκλος_εργασιών v	ΑΕΠ	Διανυκτερεύσεις	Αφίξεις
Κύκλος_εργασιών	Pearson Correlation	1	,474**	,933**	,921**
	Sig. (2-tailed)		,005	,000	,000
	N	34	34	34	34
ΑΕΠ	Pearson Correlation	,474**	1	,395*	,515**
	Sig. (2-tailed)	,005		,021	,002
	N	34	34	34	34
Διανυκτερεύσεις	Pearson Correlation	,933**	,395*	1	,910**
	Sig. (2-tailed)	,000	,021		,000
	N	34	34	34	34
Αφίξεις	Pearson Correlation	,921**	,515**	,910**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,002	,000	
	N	34	34	34	34

Στο παραπάνω πινάκα διακρίνονται οι συσχετίσεις μεταξύ των μεταβλητών που προσδιορίζουν το οικονομετρικό μας υπόδειγμα που επιδιώκουμε να προσδιορίσει τον κύκλο εργασιών του τουρισμού της Ελλάδας την περίοδο της οικονομικής κρίσης.

Η σχέση που προσδιορίζει το αν υπάρχει ή όχι συσχέτιση είναι η ακόλουθη:

Αν το sig της μεταβλητής είναι $>0,050$ δλδ σε επίπεδο σημαντικότητας ($\alpha=5\%$) αποδεχόμαστε την μηδενική υπόθεση H_0 , άρα δεν υπάρχει συσχέτιση των δυο μεταβλητών.

Ξεκινώντας από την εξαρτημένη μας μεταβλητή κύκλος εργασιών (O_C), διακρίνεται να υπάρχει συσχέτιση με τις ακόλουθες τρεις ανεξάρτητες μεταβλητές: διανυκτερεύσεις (OV_S), εθνικό ακαθάριστο εθνικό προϊόν (GDP) και αφίξεις (AR).

Ειδικότερα, στην βάση της σχέση που περιγράφηκε στην προηγούμενη παράγραφο διακρίνεται να υπάρχει συσχέτισης του κύκλου εργασιών με τις μεταβλητές διανυκτερεύσεις, ΑΕΠ και αφίξεις διότι τα sig της μεταβλητής διανυκτερεύσης είναι $0,000 < 0,050$. Για την μεταβλητή ΑΕΠ το sig είναι $0,005 > 0,050$ στοιχείο που προσδιορίζει συσχέτιση των δυο μεταβλητών και τέλος η μεταβλητή κύκλος εργασιών με την μεταβλητή αφίξεις δείχνει να έχουν συσχέτιση διότι το sig είναι $0,000 < 0,050$.

4.3 Εκτίμηση υποδείγματος.

Στην συνέχεια θα πραγματοποιηθεί οικονομετρική ανάλυση για το μοντέλο στην βάση των μεταβλητών όπως αυτό προσδιορίστηκε στην αρχή του κεφαλαίου.

Πινάκας 4.2									
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	,852 ^a	,806	,893	14,18749	,806	69,558	4	29	,000

Στον παραπάνω πίνακα προσδιορίζεται ο συντελεστής προσαρμογής, ο συντελεστής αυτός μετρά πόση από τη διακύμανση της εξαρτημένης μεταβλητής καταφέρνει να ερμηνεύσουν οι ανεξάρτητες μεταβλητές. Ουσιαστικά αποτελεί πιο

απλό μέτρο που μετρά την ικανότητα ενός συνόλου παραγόντων να ερμηνεύσουν το μοντέλο που έχουν ορίσει. Έτσι με βάση το R^2 που προκύπτει από των παραπάνω πίνακα μπορούμε να αναφέρουμε ότι το μοντέλο μας προσδιορίζει τον κύκλο εργασιών του τουρισμού για την Ελλάδα σε ποσοστό 80,6%.

Με βάση την συνάρτηση που προσδιορίστηκε στην αρχή του κεφαλαίου ($O_C = a + \beta_1 GDP + \beta_2 OV_S + \beta_3 AR + e_t$). Θα προχωρήσουμε στην οικονομετρική ανάλυση του μοντέλου για τον προσδιορισμό το μεταβλητών που είναι στατιστικά σημαντικές για αυτό. Η χρήση που έγινε προς αυτήν την κατεύθυνση ήταν του πολλαπλού γραμμικού μοντέλου. Στην βάση των στοιχείων που προκύπτουν από τον πίνακα 4.3 έχουμε:

Πινάκας 4.3						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
	(Constant)	11,330	22,182		,511	,613
	ΑΕΠ	,000	,001	,031	,412	,683
	Διανυκτερεύσεις	1,889	,000	,591	4,168	,000
	Αφίξεις	4,689	,000	,364	2,415	,022
Ανεξάρτητη μεταβλητή: κύκλος_εργασιών						

Από τα p-value που προέκυψαν από την παλινδρόμηση που περιγράφονται στον παραπάνω πίνακα θα γίνει μια προσπάθεια να προσδιοριστεί ποιες μεταβλητές είναι στατιστικά σημαντικές .

$$H_0: \beta_1 = 0 \text{ vs } H_1: \beta_1 \neq 0$$

Με βάση την παραπάνω υπόθεση θα γίνει μια προσπάθεια για να μελετηθεί αν τα ΑΕΠ είναι στατιστικά σημαντική μεταβλητή για το υπόδειγμα και αν επιδρούν και κατά πόσο στον κύκλο εργασιών του τουρισμού. Το p-value του ΑΕΠ είναι $0,683 > 0,050$. Λόγω του ότι το p-value των ταμειακών διαθέσεων είναι μεγαλύτερο από το επίπεδο σημαντικότητας ($\alpha = 5\%$) δεχόμαστε την μηδενική υπόθεση H_0 , άρα ΑΕΠ δεν είναι στατιστικά μεταβλητή για το υπόδειγμα μας.

Ακολουθως στην βάση της ίδια υπόθεσης ($H_0:\beta_1=0$ vs $H_1:\beta_1\neq 0$), μελετάται αν η μεταβλητή διανυκτερεύσεις είναι στατιστικά σημαντική για το υπόδειγμα και αν επιδρά και κατά πόσο στον κύκλο εργασιών του τουριστικού κλάδου. Το p-value του ενεργητικού είναι $0,000 < 0,050$. Λόγο του ότι το p-value των διανυκτερεύσεων είναι μικρότερο από το επίπεδο σημαντικότητας ($\alpha=5\%$) απορρίπτουμε την μηδενική υπόθεση H_0 , άρα οι διανυκτερεύσεις δείχνει να έχουν επίδραση στα έσοδα της και μάλιστα θετική επίδραση.

Στην συνέχεια στην βάση της ίδια υπόθεσης ($H_0:\beta_1=0$ vs $H_1:\beta_1\neq 0$), μελετάται αν η μεταβλητή αφίξεις είναι στατιστικά σημαντική για το υπόδειγμα και αν επιδρά και κατά πόσο στον κύκλο εργασιών του τουρισμού. Το p-value των ιδίων κεφαλαίων είναι $0,022 < 0,050$. Λόγο του ότι το p-value των αφίξεων είναι μεγαλύτερο από το επίπεδο σημαντικότητας ($\alpha=5\%$) απορρίπτουμε την μηδενική υπόθεση H_0 , άρα οι αφίξεις δείχνουν να επιδρούν στο κύκλο εργασιών του τουρισμού και μάλιστα με θετικό τρόπο.

Στην βάση των παραπάνω υποθέσεων και την αποδοχή ή απόρριψη των ανεξάρτητων μεταβλητών που υποθέσαμε ότι επιδρούν στον κύκλο εργασιών για τον τουρισμό μεταβλητών περιγράφεται από το μοντέλο .

$$O\_C = a + 1,889OV\_S + 4,689AR + e_t$$

Με βάση το τελικό υπόδειγμα για τον κύκλο εργασιών του τουρισμό καταλήγουμε στα ακόλουθα συμπεράσματα. Ο κύκλος εργασιών του τουρισμού αν δεν προκύψει καμία μεταβολή στο υπόδειγμα θα έχουν μια αύξηση κατά 11,330 δις ευρώ μονάδες. Σε περίπτωση μιας μεταβολής κατά μια μονάδα των διανυκτερεύσεων αυτό θα οφείλεται κατά 1,889 στις διανυκτερεύσεις. Όσον αφορά τις αφίξεις μια αύξηση τους κατά 4,689 θα προκαλούσε μια αύξηση του κύκλου εργασιών κατά 1 δις.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο τουρισμός αποτελεί ένα φαινόμενο τόσο οικονομικό όσο και κοινωνικό στην σύγχρονη εποχή και την ανάπτυξη του επιδιώκουν τόσο ανεπτυγμένες όσο και οι αναπτυσσόμενες χώρες. Αυτό έχει οδηγήσει τις τελευταίες δεκαετίες σε μια ιλιγγιώδη ανάπτυξη του. Αυτό έχει προκύψει λόγω της αύξησης των εισοδημάτων, της τεχνολογικής εξέλιξης, του περισσότερο ελεύθερου χρόνου και άλλων στοιχείων που περιγράφουν τη ζωή του σύγχρονου ανθρώπου.

Τουριστικές δραστηριότητες αναφέρονται σε αρκετούς από τους αρχαίους πολιτισμούς, από τον ελληνικό, τον ρωμαϊκό, το βυζάντιο και τις χώρες της Από Ανατολής, αναφορές υπάρχουν και για την Ελβετία του Μεσαίωνα να είναι από τις πρώτες χώρες που ξεκίνησε τις επιχειρηματικές κινήσεις εκείνη την περίοδο στον τουριστικό κλάδο. Παρόλα αυτά η δυναμικότερη ανάπτυξη στο τουρισμό προσδιορίζεται μετά το τέλος του Β' παγκοσμίου πολέμου.

Στην ελληνική πραγματικότητα κατά την διάρκεια της οικονομική κρίσης από το 2008 έως το 2016 καταγράφονται πτωτικές τάσεις στις αφίξεις ξένων τουριστών με βάση στοιχεία που αναφέρει σε έκθεση της η ΤτΕ, την χρόνια 2009, όπου και ξεκινά ουσιαστικά η οικονομική κρίση στην Ελλάδα και το 2012 που καταγράφεται πτώση περίπου 1 εκ, αφίξεων σε σχέση με την προηγούμενη χρόνια, ενώ τις επόμενες διακρίνονται διαρκώς αυξητικές τάσεις με το 2014 να παρατηρείται μια εκρηκτική άνοδος. Ένα ακόμα σημαντικό στοιχείο είναι οι διαρκείς αύξηση της συμβολής του τουρισμού στο ΑΕΠ που είναι διαρκώς πάνω από το 20% με το 2015 να φτάνει το 26%.

Οι οικονομικές επιπτώσεις από την πλευρά των ευεργετικών επιπτώσεων του τουρισμού θα μπορούσαν να περιγράφουν από αυτές τις εισροής συναλλάγματος, της κατανάλωσης, της περιφερικής ανάπτυξης, του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, της απασχόλησης κ.α. από την άλλη πλευρά όμως δεν πρέπει να παραβλέπονται και οι αρνητικές συνέπειες που εντοπίζονται από την τουριστική δραστηριότητα που κυρίως είναι η μεγάλη εξάρτηση και οι πληθωριστικές πιέσεις στις τιμές των αγαθών.

Σημαντικό στοιχείο στο οποίο οι χώρες που διαθέτουν τουριστική δραστηριότητα να δίνουν μεγάλη σημασία είναι ο δείκτης που περιγράφει την ακαθάριστη προστιθέμενη αξία που είναι η αξία παράγωγης μείον την συνολική ενδιάμεση δύναμη και σχετίζεται ουσιαστικά με το καθαρό κέδρο που αφήνει ο τουρισμός.

Παρόλη την επίδραση που αδιαμφισβήτητα έχει η κρίση σε συνδυασμό με τα μετρά δημοσιονομικής προσαρμογής που εφαρμοστήκαν στην βάση των μνημονίων με τους δανειστές, όπως για παράδειγμα οι φορολογικές μεταβολές προς τα πάνω, διακρίνονται και άλλοι παράγοντες όπως ο ανταγωνισμός και οι χαμηλές τιμές των γειτονικών χωρών που έχουν αρνητική επίπτωση στο ελληνικό τουριστικό προϊόν. Ο ελληνικός τουρισμός όπως προαναφέρθηκε δείχνει να αντέχει αυτήν την πίεση και οι δείκτες όπως οι αφίξεις, η απασχόληση κ.α έχουν αυξητικές τάσεις συνολικά μέσα στα χρόνια της κρίσης.

Στην ερευνά των Αντωνάκη κ.α το 2014 γίνεται αναφορά στις σχέσεις του τουρισμού και της οικονομικής ανάπτυξης και τις αντικρουόμενες απόψεις που υπάρχουν πάνω σε αυτό το επιχείρημα, για το αν ο τουρισμός επιφέρει οικονομική ανάπτυξη ή αν η οικονομική ανάπτυξη συμπαρασύρει τον τουρισμό. Ακόμα υπάρχουν ερευνητικές προσπάθειες που αμφισβητούν την σταθερότητα της σχέσης ανάμεσα στην τουριστική και την οικονομική ανάπτυξη. Επίσης πάνω σε εύθραυστες οικονομίες (Ελλάδα, Πορτογαλία κ.α) μελετήθηκαν και διαπιστώθηκαν σημαντικές διακυμάνσεις στους δείκτες συνολικού αποτελέσματος και ακόμη προσδιορίστηκαν ανομοιογένειες από χώρα σε χώρα με το πέρασμα του χρόνου. Όσον αφορά την συσχέτιση μεταβλητών με το τουρισμό σε σύνδεσμο με την οικονομική κρίση στην Ελλάδα διακρίνεται μια τάση προς το θεματικό τουρισμό και την επίδραση των φύλων στην απόφαση για τις διακοπές με βάση την ερευνά του Tsourgiannis.

Στην δική μας ερευνητική προσπάθεια μέσα από την οικονομετρική ανάλυση που διενεργήσαμε θέσαμε ως εξαρτημένη μεταβλητή των κύκλων εργασιών στο τουρισμό και ως ανεξάρτητες το ΑΕΠ, τις διανυκτερεύσεις και τις αφίξεις, από αυτές καταλήξαμε στο ότι στατιστικά σημαντικές είναι οι διανυκτερεύσεις και οι αφίξεις με το ΑΕΠ σε επίπεδο σημαντικότητα 5% να μην αποτελεί στατιστικά σημαντική μεταβλητή για το κύκλο εργασιών του τουρισμού. Με βάση το στοιχείο ότι το ΑΕΠ δεν αποτελεί στατιστικά σημαντική μεταβλητή για το υπόδειγμα μας, μπορεί να

αναφερθεί η άποψη ότι δεν υπάρχει επίδραση της οικονομικής ανάπτυξης στο τουρισμό κάτι που φαίνεται και από την ελληνική πραγματικότητα ενώ στο ΑΕΠ της Ελλάδα έχει καταγραφεί στα χρόνια της κρίσης πτώση, ο τουρισμός δείχνει να έχει ανοδικές τάσεις.

Κλίνοντας και με βάση την οικονομετρική ανάλυση που διενεργήθηκε ο κύκλος εργασιών του τουρισμού αν δεν προκύψει καμία μεταβολή σε αυτόν θα έχει μια αύξηση κατά 11,330 δις ευρώ. Σε περίπτωση μιας μεταβολής κατά μια μονάδα των διανυκτερεύσεων αυτό θα οφείλεται κατά 1,889 στις διανυκτερεύεις. Όσον αφορά τις αφίξεις μια αύξηση τους κατά 4,689 ατόμων θα προκαλούσε μια αύξηση του κύκλου εργασιών κατά 1 δις ευρώ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

- Βαρβαρέσος Σ.,(2000). Τουρισμός: οικονομικές προσεγγίσεις, εκδόσεις Προπομπός, β' έκδοση, σελ. 24.
- Ινστιτούτο τουριστικών ερευνών και προβλέψεων, (2013). Εξελίξεις στον Τουρισμό και στα Βασικά Μεγέθη της Ελληνικής Ξενοδοχίας το 2012.
- Ηγουμενάκης Ν., Κραβαρίτης Κ., Λύτρας Π.,(2002). Εισαγωγή στον τουρισμό, Interbooks, Αθήνα, σελ. 158.
- Ηγουμενάκης Ν. & Κραβαρίτης Κ.,(2004). Τουρισμός βασικές έννοιες, εκδόσεις INTERBOOKS, σελ 13-17.
- Πανηγυράκης Δ., (2001).Σύγχρονη Διοικητική Δημοσίων Σχέσεων, Εκδόσεις Μπένου, Αθήνα.
- Λαγός Δ. (2005).Τουριστική Οικονομική. Αθήνα: Κριτική.
- ΣΕΤΕ,(2016). Ελληνικός Τουρισμός Εξελίξεις – Προοπτικές, Τεύχος πρώτο Ιούλιος 2016.
- Σφιακιανάκης Μ.,(2000). Εναλλακτικές μορφές τουρισμού, εκδόσεις Έλλην, σελ 32.
- Σφιακιανάκης Κ., (1998). Διοικητική κρίσεων, εκδόσεις Έλλην, Αθήνα.

Ξένη

- Ivanov & Webster, (2012). Matarrita-Cascante, 2010, Parrilla, Nadal, 2007.
- Soria J., Sintés F., -Martin J., (2014). Understanding tourists economizing strategies during the global economic crisis, Tourism Management journal.
- Tsourgiannis L. at el., (2014). Exploring the factors affecting Greek people to make vacation in Greece: A preliminary analysis.

Διαδικτυακές πηγές

- http://sete.gr/media/5444/periodiki-meleti-ellinikos-tourismos_teyhos-1.pdf
- http://www.grhotels.gr/GR/BussinessInfo/News/Lists/List/Attachments/408/GR_GreekTourismHotels2013.pdf .
- www.infopeloponnisos.gr
- www.infopeloponnisos.gr
- www.imerisia.gr
- <http://hotelmag.gr>
- <http://www.cnn.gr/oikonomia/insights/story/36685/eykairies-kindynoi-kai-prokliseis-gia-ton-elliniko-toyrismo>.
- www.elsevier.com/locate/tourman
- http://www.grhotels.gr/GR/BussinessInfo/News/Lists/List/Attachments/408/GR_GreekTourismHotels2013.pdf